

Komunikace neslyšících rodičů se slyšícími dětmi

Alena Vymazalová

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Alena VYMAZALOVÁ**
Osobní číslo: **H09433**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Komunikace neslyšících rodičů se slyšícími dětmi**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti speciální pedagogiky.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BYTEŠNÍKOVÁ, I., R. HORÁKOVÁ a J. KLENKOVÁ. Logopedie a surdopedie: Texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007. ISBN: 978-80-7315-136-2.

DAŇOVÁ, Martina. Metodika úpravy textů. Pro znevýhodněné čtenáře. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2389-1.

HRONOVÁ, Anna a Jitka MOJTEŽÍKOVÁ. Raná komunikace mezi matkou a dítětem. Neslyšící matka se svým sluchově postiženým dítětem. Slyšící matka se svým slyšícím dítětem. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2002.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

POTMĚŠIL, M. a kol. Psychosociální aspekty sluchového postižení. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5184-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lenka Mitrychová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně10.4.2012.....

.....Alena Vymazalová.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Má bakalářská práce je zaměřena v první řadě na život neslyšících od dětství až po jejich dospělost. Zabývám se tématem, jak se neslyšící učí mluvit a číst, což se týká také toho, jak je potřeba upravit text nebo knihu, aby jí dítě a následně i dospělý neslyšící správně porozuměl. V neposlední se v práci zabývám průběhem integrace žáků se sluchovým postižením od úrovně mateřské školy, poté i do škol základních a vyšších typů a následně do zaměstnání, což se pojí s tím, jaké možnosti vůbec mají neslyšící v kariérovém uplatnění na trhu práce. Velmi důležité jsou také současné pokroky v medicíně, na které rozhodně nemohu ve své práci zapomenout.

Praktická část je postavena na dotazníkovém šetření a je zaměřena zejména na problémy v komunikaci neslyšících rodičů se svými slyšícími potomky. Např. jakou formu komunikace v rodině používají, jestli se u dětí vyskytují častěji potíže ve škole v souvislosti s českým jazykem...

Klíčová slova: komunikace, sluchové postižení, sluch, řeč, handicap, komunikační bariéra, kochleární implantát, znakový jazyk.

ABSTRACT

My bachelor thesis is primarily focused on the life of the deaf from their childhood to their adulthood. I also deal with the subject of how the deaf learn to speak and read, which also applies on how the books and texts need to be edited in order that a deaf child and then adult properly understands them. Last but not least, I would like to mention the integration of the pupils with hearing impairment in the kindergarten, then in school and subsequently in the employment. Regarding the employment of the deaf, I deal with the career options they have on the labor market. Current advances in medicine are very important as well and I cannot omit them.

The practical part is based on a survey. It focuses on the problems in communication between the deaf parents and their hearing children. For instance, what form of communication does the family use, whether these children have more widespread problems with the Czech language at school...

Keywords: communication, hearing impairment, hearing, speech, handicap, communication barrier, cochlear implant, sign language.

Děkuji mé vedoucí práce Mgr. Lence Mitrychové za cenné rady, připomínky a kritické poznámky, dále Dis. Kamile Damborské z Unie neslyšících ve Zlíně za její pomoc a ochotu. Můj velký dík patří i samotným respondentům z řad neslyšících a jejich dětem za trpělivost, se kterou odpovídali na mé otázky.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 KLASIFIKACE SLUCHOVÝCH VAD	12
1.1 NEDOSLYCHAVOST.....	13
1.2 HLUCHOTA	13
1.3 OHLUCHLOST	13
1.4 ZBYTKY SLUCHU	14
2 HISTORIE A VÝVOJ PÉČE O DĚTI SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	15
2.1 PRŮLOM DO INTEGRACE	16
2.2 SITUACE V ČR.....	16
2.3 SITUACE V JINÝCH STÁTECH EVROPY	17
2.3.1 Německo.....	17
2.3.2 Chorvatsko	18
2.3.3 Makedonie.....	19
3 METODY VYŠETŘENÍ SLUCHU	21
4 NESLYŠÍCÍ S VELKÝM „N“	22
5 VÝVOJ ŘEČI U DĚTÍ	23
6 KOMUNIKACE NESLYŠÍCÍCH	24
6.1 RANÁ KOMUNIKACE MEZI NESLYŠÍCÍ MATKOU A NESLYŠÍCÍM DÍTĚTEM.....	24
6.2 ORÁLNÍ KOMUNIKACE	24
6.3 TOTÁLNÍ KOMUNIKACE.....	25
6.4 BILINGVÁLNÍ KOMUNIKACE.....	25
6.5 ZNAKOVÝ JAZYK	26
6.5.1 Český znakový jazyk	26
6.5.2 Znakovaná čeština	27
6.5.3 Dětský znakový jazyk.....	27
6.5.4 Prstová abeceda	27
6.6 ODEZÍRÁNÍ	28
7 INTEGRACE NESLYŠÍCÍCH DO SPOLEČNOSTI	30

7.1	INTEGRACE NESLYŠÍCÍHO DÍTĚTE V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	30
7.2	INTEGRACE NESLYŠÍCÍHO DÍTĚTE NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	31
7.3	INTEGRACE NESLYŠÍCÍHO DÍTĚTE NA STŘEDNÍ ŠKOLE	32
7.4	INTEGRACE NESLYŠÍCÍHO DÍTĚTE NA VYSOKÉ ŠKOLE.....	33
7.5	MOŽNOSTI PROFESNÍHO UPLATNĚNÍ SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH	33
7.6	ORGANIZACE PRO OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	34
8	ČTENÍ NESLYŠÍCÍCH	35
8.1	PŘÍPRAVA SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH DĚTÍ NA ČTENÍ.....	35
8.2	ÚPRAVY TEXTŮ PRO OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	36
9	KOMPENZAČNÍ POMŮCKY OSOB S POSTIŽENÍM SLUCHU	38
II	PRAKTICKÁ ČÁST	40
10	PROJEKT VÝZKUMU.....	41
10.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	41
10.2	CÍLE VÝZKUMU	41
10.3	HYPOTÉZY.....	42
10.4	DRUH VÝZKUMU	42
10.5	METODY VÝZKUMU.....	43
10.6	VÝZKUMNÝ VZOREK	43
10.7	PRŮBĚH VÝZKUMU	44
11	ANALÝZA ODPOVĚDÍ	45
11.1	VYHODNOCENÍ OTÁZEK (DOTAZNÍK PRO NESLYŠÍCÍ RODIČE)	45
11.2	VYHODNOCENÍ OTÁZEK (DOTAZNÍK PRO SLYŠÍCÍ DĚTI).....	60
12	ZÁVĚRY ŠETŘENÍ.....	68
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	73
	SEZNAM TABULEK.....	74
	SEZNAM GRAFŮ	75
	SEZNAM PŘÍLOH.....	77

ÚVOD

K tématu mé bakalářské práce vedla dlouhá cesta. Jednou jsem jela autobusem a viděla tam skupinku mladých lidí, jak se dorozumívají pomocí znakového jazyka. Okamžitě mě napadlo, že je škoda nerozumět jim a nemoci si s nimi popovídat. V tu chvíli jsem se rozhodla přihlásit do kurzu znakového jazyka, který se úplně náhodou prvním rokem otevíral pro zájemce přímo v mém městě. Tento kurz mě velmi obohatil. Naučil mě nejen základy českého znakového jazyka, ale také mi umožnil návštěvu Unie neslyšících ve Zlíně, kde jsem si mohla popovídat přímo s neslyšícími lidmi. Dostala jsem se tak do prostředí a hlavně společnosti, kde jsem nikdy předtím nebyla, ale kde mi bylo od první chvíle velmi dobře, jelikož všichni byli ke mně moc milí a pozorní. Také jsem se naučila pár praktických dovedností, např. jak správně komunikovat s neslyšícím a vyslechla jsem si několik zajímavostí z jejich života. Když jsem si tedy měla vybírat téma své bakalářské práce, byla jsem rozhodnuta, že bych měla psát o něčem, co je mi blízké a zároveň zajímavé. Bylo tedy rozhodnuto, že si vyberu téma, které se bude týkat neslyšících a to konkrétně jejich komunikace se svými často slyšícími dětmi.

Cílem této bakalářské práce je přiblížit veřejnosti problémy a těžkosti neslyšících, které zažívají ve svém každodenním životě ve spojení s komunikací. A to jak mezi sebou, tak i s majoritou slyšících. Očekávám od svého výzkumu odpovědi na otázky hlavně o tom, jak neslyšící komunikují se svými slyšícími potomky a jak je vychovávají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KLASIFIKACE SLUCHOVÝCH VAD

Sluch je nejdůležitějším smyslem pro získávání informací a pro rozvoj mluvené řeči. Ucho nám umožňuje rozumět všem zvukům řeči a slyšet ohromnou škálu dalších zvuků kolem nás.

Hrubý (1998) ve své knize uvádí názvy kategorií ztráty sluchu podle Světové zdravotnické organizace (WHO) a Mezinárodního úřadu pro audiologii (BIAP), která byla sestavena v roce 1980:

Velikost ztráty sluchu podle BIAP	Název kategorie ztráty sluchu
0 až 25 dB	Normální sluch
26 až 40 dB	Lehká nedoslýchavost
41 až 55 dB	Střední nedoslýchavost
56 až 70 dB	Středně těžké poškození sluchu
71 až 90 dB	Těžké postižení sluchu
Více než 90 dB	Velmi závažné postižení sluchu

Podle tohoto členění WHO i BIAP považují za neslyšící pouze ty, kteří ani s nejsilnějším zesílením nevnímají žádný zvuk (pouze případné vibrace).

1.1 Nedoslýchavost

Potměšil (2003) definuje nedoslýchavost jako vrozenou nebo částečně získanou ztrátu sluchu, jež často bývá příčinou opožděného nebo omezeného vývoje mluvené řeči. Rozlišuje ji dále pak na:

- velmi těžkou nedoslýchavost
- těžkou nedoslýchavost
- střední nedoslýchavost
- lehkou nedoslýchavost

1.2 Hluchota

Potměšil (2003) toto postižení charakterizuje jako vrozenou nebo v raném věku získanou ztrátu sluchu. Velký zásah podle něj do pojetí hluchoty na jedné straně přineslo zavedení kochleárního implantátu a na druhé straně přijetí bilingválního systému ve výchově a vzdělávání neslyšících.

Je zajímavé si uvědomit, že během svého života nepřijdeme s naprostým tichem do styku. I kdybychom byli zavření ve zvukotěsné místnosti, stále slyšíme například vlastní dech... Pokud se slyšící člověk zamyslí, jaké by to pro něj bylo, kdyby byl neslyšící, většinou dojde k závěru, že by mu chyběla hudba, poté uvažuje o tom, jak by se v dané situaci asi cítil, ale nepřemýšlí nad tím, jaké nastávají problémy související s komunikací. Přitom komunikace a dorozumívání je jednou z největších ztrát, které s sebou hluchota přináší.

1.3 Ohluchlost

Ohluchlost je podle Potměšila (2003) ztráta sluchu, která vznikla buď v dokončování vývoje mluvené řeči, nebo zasáhla přímo již vytvořenou mluvenou řeč. Při tomto sluchovém postižení se řeč nevytrácí, avšak dochází k její deformaci a chybí běžné tempo rozšiřování slovní i pojmové zásoby.

Během života dochází u každého jedince ke změnám sluchového vnímání. Běžně k nim dochází velmi pomalu a ztráta sluchu nedosahuje takové míry, aby způsobovala vážné problémy v každodenním životě. Existují však případy, kdy zcela zdravý člověk ztratí sluch náhle (během několika hodin nebo dní). Těmto lidem se obvykle může sluch po určité době částečně nebo úplně vrátit, ale stává se, že některé případy jsou tak závažné, že je není možno léčit žádnými medikamenty a sluch se již nikdy neobjeví. Je tedy důležité zjistit příčinu, která ke ztrátě sluchu vedla.

1.4 Zbytky sluchu

Jedná se o termín, který se podle Potměšila (2003) používá pro postižení jedince s neúplnou ztrátou sluchu. Může být jak vrozená, tak získaná, ale zpravidla bývá spojená s absencí mluvené řeči nebo s retardací ve vývoji mluvené řeči.

Je samozřejmé, že neslyšící, nedoslýchaví a ohluchlí představují tři naprosto odlišné skupiny, které mají rozdílné vzdělávací potřeby. Zatímco neslyšící dítě prakticky nelze naučit zcela plynule a srozumitelně mluvit, nedoslýchavé dítě se za pomoci odborné péče logopeda učí mluvit docela snadno. V některých případech dochází k tomu, že sluchově postižené děti, které mají vhodné pomůcky jako je kochleární implantát nebo naslouchadlo se dokonce vzdělávají na běžných školách pro slyšící děti. Poté nastává jen jediný problém, a to, jak je přijme mezi sebe kolektiv. Pokud má sluchově postižený jedinec se začleněním do kolektivu slyšících problémy a v dostatečné míře zároveň neovládá znakový jazyk, obvykle ho nepřijme ani kultura Neslyšících a tito lidé se stávají velmi opuštěnými.

2 HISTORIE A VÝVOJ PÉČE O DĚTI SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Podle Krahulcové (2002) byli Španělé Pedro Ponce de Leon (1508-1584) a Manuel Ramiréz de Carrión (1579-1652) prvními, kteří se pokusili individuálně a systematicky vzdělávat neslyšící. Dělo se tak pomocí písma a posunků. Hlasové projevy jeho žáků ho později přesvědčily o možnosti vytvořit orální řeč pomocí hmatu a zraku. Jedním z pozdějších učitelů byl John Wallis (1616-1703), který učil své žáky nejprve číst a potom artikulovat. Odezírání nevyučoval, ale nahradil jej obouruční prstovou abecedou. Po něm následovali ještě například Johan Konrád Amman, jenž odmítal posunky a vyučoval tzv. čistou orální metodou. Dále pak Jacobo Rodrigues Pereira a mnozí další.

Oproti tomu Švingalová (2003) udává, že zakladatelem výuky pro neslyšící byl až kněz Abbé Charles Michael de l'Eppé (1712-1789) a jako počáteční mezník uvádí rok 1770, kdy byl založen Národní institut pro neslyšící. V České republice nastal přelom v péči o sluchově postižené ještě o něco později a to v roce 1786, kdy byl založen první ústav pro hluchoněmé v Praze a kde se také začala rozvíjet i znaková řeč. Jeho prvním ředitelem byl Karel Berger a nejvýznamnějším učitelem se stal Karel Malý, který zavedl národné vyučování hláskové řeči. Velmi významnou událostí v historii neslyšících byl Milánský kongres učitelů neslyšících v roce 1880, kde byla přijata rezoluce o tom, že mluva je nadřazena nad znaky a poté následovalo sto let preference orální metody ve vzdělávání neslyšících v celé Evropě. Roku 1930 byla v Pražském ústavu pro hluchoněmé založena první mateřská škola neslyšících v Československu a o dva roky později zde byl vydán zákaz používání znakového jazyka. V roce 1945 vzniká Veřejná škola pro nedoslýchavé v Praze a o rok později i Logopedický ústav hlavního města Prahy, jehož zakladatelem byl Miloš Sovák (zrušen 1960). Roku 1948 dochází k mnoha změnám jako je zestátnění a kategorizace škol, začíná dělení škol (školy pro neslyšící, pro hluchoněmé, pro hluchoněmé a slabě nadané a další), také střední školy se více specializují, např. Odborná škola ve Zlíně pro neslyšící, Gymnázium pro mládež s vadami sluchu v Praze a jiné. Následně je v roce 1978 prodloužena povinná školní docházka a změna kategorizace škol na 11 let. Ke změně dochází poté až v roce 1984, kdy Školský zákon č. 29/1984 zkracuje povinnou školní docházku na 10 let a o dva roky později Vyhláška MŠMT č. 49/86 o školách vyžadujících zvláštní péči ustanovuje 9 let školní docházky a stanovuje zároveň typy škol (ZŠ pro nedoslýchavé, ZŠ pro neslyšící a ZŠ pro žáky se zbytky sluchu).

2.1 Průlom do integrace

Za první úspěch Růžičková (2001) považuje událost v roce 1988, kdy se podařilo vydat ÚV Svazu invalidů první slovník znakové řeči čerpající z pražského nářečí. Po roce 1989 se spojeným úsilím různých organizací podařilo znakový jazyk postupně zdokonalovat, ale neslyšící stále neměli ze zákona právo se pomocí znakového jazyka dorozumívat nebo vzdělávat.

K průlomům integrace podle Švingalové (2003) dochází od roku 1990, kdy byl vydán Školský zákon č. 171/1990 Sb., § 3 odst. 2, který neslyšícím zajišťuje právo na vzdělávání v jejich rodném jazyce s použitím znakové řeči. O rok později dochází k individuální integraci do základních škol, rozvoji středního školství a ke změně názvů škol. Vznikají tedy školy pro sluchově postižené, centra rané péče a speciálně pedagogická centra. Významnou roli v pomoci dětem sluchově postiženým sehrávají speciálně-pedagogická centra pro sluchově postižené. Od roku 2001 se integrace sluchově postižených řídí Směrnicí MŠMT č.j. 13710/2001-24 k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení

2.2 Situace v ČR

Prosadit právo neslyšících na znakový jazyk a odpovídající speciální péči nebylo několik desetiletí vůbec jednoduché. Dnes již existuje v České republice mnoho organizací, které nabízejí neslyšícím svou pomoc jak v oblasti vzdělávání, pracovního uplatnění i vyřizování úředních záležitostí. Všechny tyto organizace se nestále vyvíjejí, aby mohly pro své klienty zajišťovat lepší a kvalitnější služby. Také znakový jazyk se mění a dotváří. V současnosti se projevuje nutnost sjednotit různá jeho „nářečí“, jde ale o velice složitý proces.

Jak uvádí Růžičková (2001), neslyšící jsou na jazyk své školy velice hrdí a proto „český znakový jazyk“ čerpající z pražského nářečí nemá dosud pevnou podobu a v praxi je možné se setkat s vícero variantami jednotlivých znaků.

2.3 Situace v jiných státech Evropy

Pro srovnání přístupu společnosti k neslyšícím a také rozdílů v samotné kultuře Neslyšících jsem si vybrala některé státy Evropy, nejen ty oproti nám vyspělejší, ale i ty méně vyspělé, které jsou mi z různých důvodů blízké a pokoušela se zjistit tamější přístup občanů k problematice neslyšících.

2.3.1 Německo

Jak uvádí Mayerová (Planet-wissen, © 2010), znakový jazyk byl v Německu na mnoha školách pro sluchově postižené až do 80. let 20. století odsuzován, později se však stal uznávaným. Mnozí rodiče neslyšících dětí v dnešní době volí možnost své děti "dvoj-jazyčně" vzdělávat, což znamená, že se děti učí znakový jazyk, odezírání i mluvení. Ve Spolkové republice se rodí v průměru dvě neslyšící děti každý den. Mnoho neslyšících lidí se nepovažuje za zdravotně postižené, ale cítí se jako součást kulturní a jazykové menšiny s různorodými aktivitami. V Bonnu je například asociace pořádající karneval pro neslyšící, kde bývají každoročně zvoleni princezna a princ karnevalu. Důležitou roli hrají u neslyšících sporty. Ty nejvýznamnější mezinárodní soutěže probíhají v Deaflympics, které se koná pravidelně již od roku 1924 každé dva roky.⁽¹⁾

⁽¹⁾ Während die Gebärdensprache in Deutschland noch bis in die 80er Jahre des 20. Jahrhunderts an vielen Gehörgeschädigtenschulen verpönt war, ist sie inzwischen weitgehend anerkannt. Viele Eltern gehörloser Kinder entscheiden sich dafür, ihre Kinder "zweisprachig" zu erziehen, also dafür zu sorgen, dass sie möglichst sowohl Gebärden als auch Sprechen beziehungsweise Lippenlesen lernen. In der Bundesrepublik werden im Schnitt täglich zwei gehörlose Kinder geboren. In rund der Hälfte der Fälle ist die Behinderung genetisch bedingt. Bei der anderen Hälfte ist die Gehörlosigkeit zum Beispiel auf eine Viruserkrankung der Mutter während der Schwangerschaft oder auf schwere Erkrankungen im Kleinkindalter zurückzuführen. Viele Gehörlose empfinden sich nicht als behindert, sondern als Teil einer kulturellen und sprachlichen Minderheit mit vielfältigen Aktivitäten. In Bonn zum Beispiel gibt es sogar einen Gehörlosenkarnivalsverein, der jährlich ein eigenes Prinzenpaar kürt. Eine wichtige Rolle spielt auch der Gehörlosensport. Die wichtigsten internationalen Wettkämpfe werden bei den Deaflympics ausgetragen, die seit 1924 regelmäßig alle zwei Jahre stattfinden.

To, že kultura neslyšících v Německu je oproti té naší o dost vyspělejší, zmiňuje i Kratochvílová (Ruce, © 2007), která dále dodává, kolik kulturních akcí se tam za rok pro neslyšící koná. „V Berlíně se již několik let koná filmový festival, na kterém se promítají filmy neslyšících a soutěží se o nejlepší film. Populární je i berlínský festival znakového jazyka. V Mnichově se každoročně pořádá divadelní festival. V Německu existují nejméně čtyři divadla neslyšících. Pořádají se ovšem také přednášky o historii, kultuře, jazyce a problémech neslyšících. Existuje speciální cestovní kancelář pro neslyšící, která nabízí zájezdy do celého světa a oblíbené plavby lodí, kdy jsou na palubě pouze neslyšící.“

2.3.2 Chorvatsko

Podle Pribjanik (Journal of special education and rehabilitation, © 2009) lékaři v Chorvatsku po dlouhou dobu považovali problematiku neslyšících za něco patologického neboli nedostatečného. Z lékařského hlediska byla hluchota chápána jako patologie a důraz byl kladen na snížení a omezení, která má hluchý člověk, pokud jde o ústní komunikaci. Bylo usuzováno, že hluchota má také negativní vliv na kognitivní, emocionální a sociální rozvoj, stejně jako na rozvoj řeči, jazyka a gramotnosti. Znakový jazyk byl mylně vnímán jako primitivní, obrázková a nesouvislá série gest, kterou slyšící učitelé nemohli pochopit, považovali ho tedy za negramatický komunikační nástroj, neschopný vyjádřit abstraktní pojmy a představy, a tudíž škodlivý pro vývoj řeči u neslyšících dětí. V současné době se v Chorvatsku stále uplatňuje metoda orální komunikace (tj. používat pouze mluvený chorvatský jazyk). Před několika lety bylo ale otevřeno Centrum pro kochleární implantaci na podporu rodičů a dětí s kochleárními implantáty a současně došlo k zavedení přístrojů k provedení screeningových testů pro kojence v každé porodnici.⁽²⁾

⁽²⁾ Долго време медицинскиот пристап, исто така познат како патолошки или дефицитарен модел, беше доминантен во (ре)хабилитацијата и образованието на глумите и наглуви деца. Од медицинска гледна точка глумоста е перцепирана како патологија и фокусот е на оштетувањето и ограничувањата кои глумото лице ги има во однос на оралната комуникација. Исто така се претпоставуваше дека глумоста има негативен ефект врз когнитивниот, емоционалниот и општествениот развој како и на говорот, јазикот и стекнување на писменоста. Знаковниот јазик беше погрешно перцепиран како примитивен, пластичен, некохерентна серија на гестови кои не можат да се разберат од учителите кои имаат нормален слух, неграматичко средство за комуникација, без потенцијал за изразување апстрактни концепти и идеи и затоа штетен за развојот на говорот и јазикот кај глумите деца. Раната интервенција кај глумите деца во Хрватска сè уште продолжува со претежно аудитивно-говорниот пристап (т.е. со користење само на говорен хрватски јазик). Пред неколку години Центарот за кохлеарна имплантација беше отворен за да ги поддржи родителите и децата со КИ. Во исто време, потребата од скрининг-тестови за слушање за новороденчињата беше воспоставена во секоја гинеколошка болница.

2.3.3 Makedonie

Podle Národní strategie pro rovnoprávnost osob se zdravotním postižením pro období let 2010 až 2018 [online] si Makedonie prošla v posledních sedmnácti letech dlouhým procesem přechodu od sociálního napětí týkajícího se osob se zdravotním postižením. Vláda republiky Makedonie proto zavedla Národní koordinační orgán pro rovnoprávnost osob se zdravotním postižením, jehož se účastnili zástupci národní organizace tělesně postižených, ministři a instituce působící v této oblasti. Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v Makedonii je nyní organizováno na základě speciálního vzdělávacího systému, který zahrnuje: speciální předškolní, základní, střední a vyšší vzdělání. V oblasti ochrany a práv osob byl vytvořen zákon o zaměstnávání zdravotně postižených, který udává zvláštní podmínky pro zaměstnávání zdravotně postižených. Zákon také navrhuje řadu opatření ke zlepšení, udává podmínky jak pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, tak také pro vyplácení dotací určených na nábor nezaměstnaných pro práci na plný úvazek. ⁽³⁾

⁽³⁾ Владата на Република Македонија има формирано Национално координативно тело за еднакви права на лицата со инвалидност во Република Македонија во кое партиципираат претставници од националните инвалидски организации, од министерствата и од институциите надлежни за оваа област. Република Македонија поминува низ долг и макотрпен процес на транзиција во последните 17 години. Кумулативен ефект на транзиционата рецесија и социјално стресниот процес на транзиција најсериозно се одразува на маргинализираните групи, како што се лицата со инвалидност од различно етничко потекло кои се меѓу најранливите. Образованието на децата со посебни образовни потреби во Република Македонија се организира и изведува врз воспоставен воспитно-образовен систем кој опфаќа: посебно предучилишно, основно, средно и високо образование. Во сферата на заштитата и остварувањето на правата на лицата со инвалидност во изминатиот период, со Законот за вработување на инвалидни лица, се уредија посебните услови за вработување и работење на инвалидни лица. Со Законот, исто така, се овозможуваат низа мерки за подобрување на условите за вработување и работење на инвалидно лице, како што е доделување на неповратни средства за вработување на неопрделено време на невработено.

Za velmi vydařenou já osobně považuji akci z roku 2008 ve Skopji, kde se podle makedonských novin Ranní deník (Утрински весник, © 2008) skupina občanů, díky kvalifikovaným velitelům a jejich zástupcům, kteří pracují denně v několika prodejnách, zasloužila o možnost podávat neslyšícím zákazníkům pomocí znakové řeči. Učinili tak, aby se zcela přizpůsobili potřebám spotřebitelů a udělali krok směrem k větší sociální integraci osob s poruchou sluchu. Takto překročili jednu z mnoha komunikačních bariér, které brání v každodenním životě neslyšících. Tato společnost spolupracuje již po dobu tří let se Sdružením pro neslyšící a provádí školení pro své zaměstnance v prodejnách. Do budoucna prý plánují něco podobného pro snadnější komunikaci i s nevidomými. ⁽⁴⁾

V této kapitole jsem chtěla shrnout vývoj péče a sluchově postižené a zároveň porovnat situaci v České republice s vybranými státy Evropy. Myslím, že příklad bychom si měli vzít z Německa, jehož obyvatelé na Neslyšící nahlíží poněkud jinak než my. Pořádají různé kulturní akce, festivaly, karnevaly, přednášky... daleko více než u nás. Také bychom se mohli inspirovat Makedonií, kde již před několika lety přišli s myšlenkou vyškolit některé prodavače tak, aby uměli komunikovat ve znakovém jazyce s neslyšícími zákazníky. Situace v Makedonii mě samotnou velmi překvapila svým propracovaným systémem zohledňujícím jedince s postižením sluchu, jelikož vím, jaká je v této zemi situace nejen na trhu práce, ale i v sociální oblasti. Zároveň je mi velmi líto neslyšících v Chorvatsku, kde dodnes platí názory spojené s Milánským kongresem a staré více než sto let. Nezbyvá než doufat, že se tamější situace brzy zlepší a na neslyšící již nebude nahlíženo jako na mentálně zaostalé.

⁽⁴⁾ Утрински весник, 14.01.2008, "Во маркетите на Скопски пазар се применува гестикулативниот говор"

Секојдневната меѓусебна комуникација на граѓаните на Скопје неопходна за завршување на навидум најбаналните обврски, како што е пазарењето во маркетите, и за глувите лица веќе не претставува голем проблем.

И оваа група граѓани, благодарение на обучените шефови и нивните заменици кои секојдневно работат во четирите СП маркети, единаесетте дисконти Макси Д, вклучувајќи го и Центарот за убавина Уник (Униљеу) во центарот на градот, за прв пат од втората половина на минатата година имаат можност да бидат услужени на својот гестовен јазик. Со тоа е надмината уште една од многуте комуникациски бариери кои им го отежнуваат секојдневното живеење на глувите лица, а самиот пример на нивна поддршка од страна на бизнис-секторот во земјава претставува значаен цивилизациски чекор, кој денес е својствен за многу поразвиени земји од Македонија. Оваа компанија веќе три години во соработка со Сојузот за глуви и наглуви на Македонија спроведува обука на своите вработени во маркетите, а се планира нешто слично и за полесна комуникација со слепите лица.

3 METODY VYŠETŘENÍ SLUCHU

Pro adekvátní intervenci je potřeba znát stav sluchu. Proto je při podezření na sluchovou vadu potřeba diagnostika. Hrubý (1998) uvádí, že diagnostika vady sluchu zahrnuje tři základní kroky:

1. odhalení vady
2. zjištění velikosti vady
3. zjištění příčiny vady

Odklad diagnózy vady sluchu dětským lékařem je podle něj zločinem, který by měl vždy skončit projednáním soudu. Včasná diagnóza vady je totiž základním předpokladem úspěšné rehabilitace dítěte. Při vyšetřování sluchu se používá přístroje zvaného *audiometr*, což je elektrický generátor čistých tónů, jejichž kmitočet a také akustický tlak lze nastavit počítačově. Během vyšetřování se v okolí pacienta nesmí měnit vůbec nic jiného než právě jenom zvuk.

Metody pro zjištění sluchového postižení se nejčastěji dělí na:

- Subjektivní

Například slovní audiometrie, při níž sedí pacient v tiché komoře a do sluchátek se mu s přesnou hlasitostí přehrávají soubory testovacích slov nebo tónů. Pacient většinou tyto slova opakuje.

- Objektivní

Jedním z takových metod je tympanometrie, jejímž základem je měřit místo akustické energie prošlé až k vnitřnímu uchu, akustickou energii odraženou zpátky do zvukovodu.

Mezi další patří např. otoakustické emise spontánní nebo evokované, audiometrie z elektrické odezvy (ERA, BERA, CERA), které se využívají především u malých dětí, na jejichž subjektivní reakce není možno spoléhat.

4 NESLYŠÍCÍ S VELKÝM „N“

Potměšil (2003) jako mnoho jiných autorů rozlišuje „neslyšící“ a „Neslyšící“. Jak sám vysvětluje, neslyšící je osoba, která kvůli své sluchové ztrátě nemůže slyšet a tedy ani rozumět mluvené řeči. Oproti tomu pojem Neslyšící je považován za kulturu, jež se vyznačuje svým systémem hodnot, názorů a standardů, které provází myšlení, pocity a chování lidí. Nejdůležitější složkou jejich kultury bývá znakový jazyk.

Hrubý (1997, s. 38) uvádí podmínky pro přijetí do kultury Neslyšících takto: „Úplná hluchota, ke které dojde před vytvořením řeči, je jediné zdravotní postižení a patrně jediná vnější podmínka vůbec, která vede k tomu, že se člověk stává členem kulturní a jazykové menšiny.“

Podle mé vlastní zkušenosti ale ke kultuře Neslyšících patří i např. lidé ohluchlí nebo nedoslýchaví, kteří používají ke komunikaci znakový jazyk, dále pak i slyšící děti členů komunity nebo tlumočníci do znakového jazyka., kteří většinou zaujímají vedoucí postavení ve skupině.

Velký význam mají pro kulturu Neslyšících různé speciální formy umění, jako například pantomima, básně ve znakovém jazyce, vyprávění příběhů neslyšících osob... Neslyšící také vydávají časopisy jako je např. Info-zpravodaj, Gong, Unie a mají své pravidelné televizní pořady (Televizní klub neslyšících). Často si dokonce vypráví vtipy o sobě samých.

Velice zajímavé jsou některé postřehy ze života neslyšících, které líčí ve své knize Kosinová (2008) a mezi něž patří např. přání dobré chuti u stolu. Když mají všichni jídlo na stole, jednoduše zaklepu do desky stolu, čímž si přejí dobré chutnání. Při přípitku, kdy se skleničky mají dotknout a vydat jakýsi zvuk se neslyšící navzájem letmo dotknou rukama, v nichž sklenku drží. Cinknutím je pro ně totiž onen dotyk. V jiné situaci, pokud jsou ve společnosti a požaduje se po nich potlesk, zvednou jednoduše ruce nad hlavu a třepotají jimi.

Společnost neslyšících je velmi soudržná, v každém větším městě se nachází klub či spolek Neslyšících. Mají zde totiž možnost navázat rovnocenné a produktivní vztahy, seberealizovat se účastí na různých společenských, vzdělávacích, zájmových akcích. Pořádají také výlety a setkání s jinými kluby. Při setkáních dochází také k bezbariérové komunikaci a rozvíjí se tím i znakový jazyk.

5 VÝVOJ ŘEČI U DĚTÍ

Každé dítě vyrůstající v normálních podmínkách rodiny nebo jiného náhradního prostředí je schopno naučit se mluvit a rozumět mluvené řeči jiných lidí. Pro děti se sluchovým postižením je to ale složitější, v takovém případě je vhodná pomoc odborníka, nejlépe logopeda, který vhodnými edukačními metodami a různými speciálními pomůckami, dokáže neslyšící dítě naučit komunikovat.

Průcha (2011) uvádí, že o samotném mluvení dítěte lze mluvit tehdy, pokud dítě vyslovuje svá první samostatná slova, která jsou smysluplná pro okolí. Jiní odborníci se ale zmiňují o mluvení až tehdy, když dítě začne vytvářet první větná spojení, to znamená dvouslovné až tříslavné věty. První slova se u dětí objevují v období mezi 12. a 18. měsícem. Jde o jednoslabičná a dvouslabičná slova. Lze konstatovat, že děti ovládají asi 200 až 300 slov ve věku kolem dvou let.

Na komunikaci dětí má vliv mnoho faktorů. Průcha (2011) uvádí některé z nich. Jsou jimi například daná situace a prostředí (rodina, mateřská škola, lékařská ordinace...), charakteristika dospělých (osoby známé nebo cizí, věk sob, pohlaví), osobní charakteristiky dítěte (temperament, ochota komunikovat), výchovný styl rodičů, prarodičů, učitelek a jiných. Působení těchto a dalších faktorů vztahujících se ke komunikaci dosud nebylo zcela objasněno.

Podle Průchy (2011) je jazykový vývoj dítěte v prvních dvou letech soustředěn hlavně na osvojování zvukové stránky mateřského jazyka. Zároveň si osvojuje primární slovní zásobu, která nabývá rozdílný obsah a rozsah u jednotlivých dětí. V dalších letech předškolního období si dítě osvojuje gramatickou stránku jazyka.

Dodnes není proces osvojování si jazyka u dětí zcela objasněn, ačkoliv se jedná o téma, které je předmětem zkoumání mnoha odborníků více než sto let. V současné době existuje velký počet popisů dětské řeči a existují také některé popisy týkající se osvojování slovní zásoby u českých dětí, avšak v České republice je velmi málo odborníků, kteří by prováděli výzkumy v této oblasti. Také osvojování si řeči u dětí, které mají neslyšící rodiče je velice složité. Takové děti se učí mluvit zejména při kontaktu s širším okolím jako jsou jejich slyšící prarodiče, kamarádi, sousedé, učitelé a jiní. Jelikož jejich neslyšící rodiče často neumějí správně vyslovovat jednotlivá slova a dorozumívají se spolu jinak, nejčastěji pomocí znakového jazyka, o kterém se zmiňuji v následující kapitole.

6 KOMUNIKACE NESLYŠÍCÍCH

Jak už bylo zmíněno, po dlouhá léta bylo neslyšícím zakazováno s kýmkoliv komunikovat pomocí svého mateřského, tedy znakového jazyka. Byli nuceni naučit se odezírat a komunikovali převážně mluvenou formou jazyka. Avšak rozlišujeme spoustu komunikačních druhů, které neslyšící ve svém životě běžně využívají.

6.1 Raná komunikace mezi neslyšící matkou a neslyšícím dítětem

Průměrný věk, kdy se obvykle podaří diagnostikovat u dítěte poškození sluchu, je podle Hronové a Mojtežíkové (2002) v České republice 12-24 měsíců průměrného věku, kdy lékaři zjišťují sluchovou ztrátu dítěte a to dostává první sluchadla. Autorky také přesně popisují, jak neslyšící matka komunikuje se svým neslyšícím dítětem od narození až do jeho čtyř let. V první řadě je důležité naučit dítě navazovat s matkou plynule zrakový kontakt. Bez něj totiž nemůže maminka dítěti nic sdělit. Existují tři stadia dětského zaujetí. Nejdříve se dítě naučí zaměřovat na osobu, která o něj pečuje, později na předmět svého zájmu a naposled na obojí současně.

Gallaway (cit. podle Hronová a Mojtežíková, 2002, s. 18) vysvětluje: „Maminky na své děti neznakují do té chvíle, dokud s nimi nenavážou zrakový kontakt. Více úsilí věnují naopak upoutávání pozornosti dítěte a ujišťováním se, že znaky jsou dobře viditelné a dětmi zaznamenané.“

6.2 Orální komunikace

Krahulcová (2002, s. 29) definuje orální metody jako takové, které: „reprezentují široké spektrum metod didaktické komunikace, jejichž cílem je osvojení si mluvené, hláskové řeči a didaktického obsahu vzdělávacího programu.“ Považuje přitom orální mluvenou řeč za velmi vhodnou z hlediska stimulace pojmotvorného procesu a zvládnutí psané podoby jazyka.

Avšak Bytešnicková (2007) dodává, že hlavním důvodem problémů neslyšících s osvojováním si mluvené řeči je jejich nedostatečná smyslová vybavenost. Úspěšnost podle ní přitom závisí na mnohých faktorech, např. na věku sluchově postiženého, charakteru sluchové vady, sociálním zázemí a mnoha dalších.

Vytvoření orální řeči u neslyšících je velmi složitým úkolem vyžadujícím individuální logopedickou péči odborníků, kteří se pomocí speciálních metod snaží dosáhnout srozumitelného mluveného projevu.

6.3 Totální komunikace

Podle Krahulcové (2002, s. 34) není totální komunikace považována ve vzdělání sluchově postižených za samostatnou komunikační metodu. Jak sama uvádí: „totální komunikace je filozofií komunikace, není metodou komunikace a rovněž není vyučovací metodou.“

Charakteristické rysy totální komunikace podle rezoluce Světové federace neslyšících, jsou tyto:

- Je plně respektováno právo neslyšícího dítěte na optimální a neomezený rozvoj. Požadovat překonávání komunikační bariéry pouze po neslyšícím dítěti se pokládá za nehumánní.
- Totální komunikace znamená použití všech dosud známých metod a prostředků. Pracuje se všemi komunikačními formami rovnocenně a výběrově.
- Osoby v okolí dítěte musí vždy používat všechny komunikační prostředky.
- Totální komunikace se musí uskutečňovat od co možná nejranějšího věku dítěte.
- Totální komunikaci lze uplatňovat na všech stupních vzdělávání neslyšících.
- Totální komunikace usiluje jak o rehabilitaci, tak o integraci.
- Totální komunikace skýtá možnost volby komunikační formy podle vlastního rozhodnutí.

6.4 Bilingvální komunikace

Akademického slovník cizích slov udává, že: „bilingvismus je aktivní užívání dvou jazyků (zpravidla mateřského a cizího) společností nebo jednotlivcem.“

Také podle Slovníku cizích slov pro nové století (2007, s. 58) je: „bilingvismus/bilingvismus dvojjazyčnost, aktivní využívání dvou jazyků na úrovni jazyka mateřského.“

Jak již napověděly definice, tak i podle Krahulcové (2002) bilingvální komunikace spočívá v přenosu informací ve dvou jazykových kódech mezi těžce sluchově postiženými a slyšícími. Charakteristické pro tuto metodu je zejména dodržování nedirektivních metod výuky znakového i národního jazyka a podpora psané podoby národního jazyka. Další výhodou je to, že podporuje také využívání netradičních vyučovacích metod.

6.5 Znakový jazyk

Znakový jazyk je pravděpodobně starý jako lidstvo samo. Různé posuňky používáme každý den všichni. Avšak v posledních letech zájem veřejnosti o jeho výuku roste. Dnes již neslouží pouze neslyšícím, ale byla na jeho základě vypracována dokonce metoda, při níž pomáhá v komunikaci například artistickým dětem a dá se aplikovat i v léčbě koktavosti. Znakový jazyk patří ke kulturnímu dědictví národa, a jelikož se skladba a gramatická pravidla liší, nemůžeme se jím domluvit na celém světě. Není tedy esperanto. Je považován neslyšící komunitou za přirozený jazyk neslyšících osob.

6.5.1 Český znakový jazyk

Potměšil (2003, s. 181) definuje český znakový jazyk jako: „vizuálně gestický, prostorově realizovaný jazyk, jehož výrazovými prostředky jsou pohyb, pozice rukou a těla doplněné výrazem obličeje.“ Má také ucelený gramatický systém a syntax zcela odlišný od českého jazyka.

Růžičková (2001) tento pojem vysvětluje o trochu srozumitelněji. Podle ní se jedná o nezávislý jazyk, který má své specifické rysy. Je to jazyk vizuální založený na tvarech, pozicích a pohybech rukou a na mimice. Samozřejmě má svá pravidla, jako např. To, že za sebou řadí jednotlivé znaky bez skloňování a časování.

6.5.2 Znakovaná čeština

Podle Potměšila (2003, s. 185) je znakovaná čeština: „komunikační technika, při které se využívá vizualizovaná forma pomocí znaků znakového jazyka pro zviditelnění češtiny. Znaků jsou řazeny podle pravidel platných pro češtinu.“

Pro srovnání uvádím definici také podle Růžičkové (2000). Znakovaná čeština je podle autorky útvar umělý, který vznikl z iniciativy slyšících. Jednotlivé znaky jsou tedy za sebou řazeny tak, aby zobrazovaly detailní gramatiku mluveného jazyka. Snaží se tedy přeložit doslovně všechny slovní druhy a tvary, někdy může dokonce znakovat prstovou abecedou i koncovky. Neslyšící ji mezi sebou ale nepoužívají a většinou jí i špatně rozumějí.

6.5.3 Dětský znakový jazyk

Krahulcová (2002, s. 66) zmiňuje navíc ještě pojem dětský znakový jazyk. Znaková řeč dětí se podle ní vyznačuje svou zjednodušenou projevou stránkou a nižší znakovou zásobou. „Jazyk je pomalejší než vývoj mluvené řeči u slyšících, protože vizuálně-motorický signál může splývat s dalšími signálními i nesignálními pohyby komunikujícího.“ Jeho vývoj je také závislý na tom, zda ho používají neslyšící děti slyšících rodičů nebo neslyšící děti neslyšících rodičů.

Podle Fergusona (cit. podle Hronová a Mojtežíková, 2002) se řeč orientovaná na dítě omezuje na témata týkající se světa dítěte. To v praxi znamená, že např. matka se v komunikaci s dítětem zabývá tématy jako je rodina (jméno dítěte a ostatních rodinných členů), lidské tělo, zvířata (jako zvuky, které vydávají), dále pak vlastnosti osob, věcí a v neposlední řadě sem patří i hry.

6.5.4 Prstová abeceda

Prstová (daktylní) abeceda je podle Potměšila (2003, s. 183): „použitím vizuální bi/mono manuální podoby české abecedy k hláskování slov.“

Používá se v komunikaci zejména v těch případech, kdy je třeba popsat neznámé slovo nebo nové jméno. Jako např. při představování se.

Růžičková (2001) vysvětluje, že prstová abeceda se znakovým jazykem příliš nespojuje. Jde o zobrazování hlásek mluvené řeči pomocí rukou.

Rozděluje ji přitom ještě na:

- Jednoruční prstovou abecedu
- Dvouruční prstovou abecedu

6.6 Odezírání

Grausová (cit. podle Krahulcová, 2002, s. 193) definuje tento pojem jako: „sledování mluvené řeči v prostorových dimenzích.“

Podle samotné Krahulcové (2002) je odezírání vnímání orální mluvy zrakem a její chápání podle pohybů úst, mimiky tváře a dalších projevů gestikulace rukou i celého těla. Také rozlišuje vnitřní a vnější podmínky napomáhající odezírání. Mezi vnitřní podmínky patří například dosažená úroveň vývoje řeči, rozsah slovní zásoby, gramatický vývoj řeči, přesnost pojmového myšlení, emoce a také stav organismu a mnoho dalších. Jako vnější podmínky označuje dokonalý a nepřerušovaný zrakový kontakt, dobré osvětlení obličeje mluvící osoby...

Strnadová (2001) uvádí, že vlohy odezírat se u každého člověka liší. Někdo se to naučí již v dětství, aniž by o tuto dovednost usiloval a jinému se to nepodaří ani po usilovném tréninku. Vysvětluje to tím, že od určitého věku se v mozku obtížněji vytváří náhradní spoje, proto bývají v dospělosti podmínky pro osvojování si této dovednosti sníženy. Učení vyžaduje dlouhou dobu a je lepší být zpočátku pod dohledem odborníka.

Výsledky odzírání mohou být často velice ošemetné. Proto je správné v situaci s neslyšícím, který nám dobře neporozuměl, zopakovat předchozí větu, ale již v jiném znění, musíme ji tedy přeformulovat a tím umožníme neslyšícímu, aby si našel co nejvíce souvislostí a porozuměl nám tak lépe. Není totiž možno porozumět úplně každému slovu. To lze pouze v případě, že je znám kontext rozhovoru.

Chtěla bych zdůraznit, že neexistuje jediná metoda komunikace, ale široké spektrum možností k překonání komunikační bariéry. Vhodnost zvolené metody se odvíjí od individualit jedince s postižením, prostředí, v kterém se nachází a vzájemnými nároky a požadavky. Největším historickým omylem bylo podle mého názoru hledání té nejlepší cesty a nejlepšího způsobu edukace neslyšících. Není nic špatného na tom, když se skloubí více metod současně. Každý člověk je totiž jiný a každý preferuje něco jiného. Snaha překonat komunikační bariéru ale musí být oboustranná, což by si měli uvědomit hlavně slyšící. Ti mají totiž většinou hlavní slovo a jsou velmi důležití pro začlenění osob s postižením sluchu do společnosti, o čem pojednává další kapitola.

7 INTEGRACE NESLYŠÍCÍCH DO SPOLEČNOSTI

Současným velkým trendem u nás je integrace jedinců s postižením do majoritní společnosti. Vhodnost a úspěšnost integračních trendů závisí na individualitě každého jedince a na schopnosti společnosti akceptovat jedinečnost každého svého člena. V následující kapitole se budu zabývat podmínkami a průběhem integrace neslyšících do společnosti z hlediska školského systému a organizací na pomoc sluchově handicapovaným.

Vítková (2004, s. 15) definuje pojem integrace takto: „společná výchova a vzdělávání dětí/žáků/studentů s postižením a bez postižení.“ Pedagogického hlediska má podle ní integrace dimenzi osobní a sociální.

Tím nejdůležitějším pro rodiče sluchově postiženého dítěte je ale v první řadě započít s kvalitní výchovou co nejdříve. Sluchová vada totiž ovlivňuje jeho vývoj už od raného věku. Dítě se nemůže zapojovat do různých aktivit ve stejné míře jako slyšící děti, protože mu to jeho postižení nedovoluje. Tím, že neslyší, je i jeho řeč na nižší úrovni než u ostatních zdravých dětí. To mu zároveň ztěžuje vytváření různých sociálních kontaktů.

Podle Janotové (1998) tomu lze ale velmi snadno předcházet včasnou komplexní péčí, která začíná zjištěním sluchové vady v raném věku a následně přidělením sluchadla a využitím speciální odborné péče logopedů. Pokud se ale neslyšící dítě narodí slyšícím rodičům, může docházet k výchovným extrémům, kdy rodina sice poskytuje dítěti dobrou citovou oporu, ale nedostatečné výchovné vedení, nebo v druhém krajním případě se stává to, že se rodina zřekne odpovědnosti za výchovu dítěte a zcela ji přenechá „odborníkům“ a škole.

7.1 Integrace neslyšícího dítěte v mateřské škole

Vaněčková (1996) vyzdvihuje důležitost mateřských škol pro sluchově postižené dítě a uvádí, že přitom není důležité to, jestli se jedná o mateřskou školu běžného typu nebo speciální pro děti sluchově postižené. Je nejdůležitější, že dítě zde získává nové životní zkušenosti, které mu nemůže kolektiv pouze dospělých osob poskytnout. V dětském kolektivu dítě získává nové řečové podněty v interakci s prostředím, hrou... S dítětem je také potřeba často komunikovat, komentovat běžné denní úkony i přesto, že všemu neporozumí.

Janotová (1998, s. 18) doporučuje aktivity, které je možno v mateřské škole provozovat se sluchově postiženými dětmi a jsou zároveň vhodná při práci ve skupině i s jednotlivcem. Jedná se o různá lepopřelata, pexesa, stavebnice, skládanky, krátké kreslené příběhy, obrázkové kartotéky a „vše, co rozvíjí myšlení, slovní zásobu, samostatné vyjadřování dítěte, vnímání rytmu, vnímání zrakové, paměť a motoriku, zejména jemnou.“

7.2 Integrace neslyšícího dítěte na základní škole

Výchova a vzdělávání žáků s postižením sluchu bývá zajišťována ve speciálních školách. Jsou to školy pro sluchově postižené a nejbližší z těchto speciálních škol se nachází ve Valašském Meziříčí a v Olomouci. Není ovšem vyloučeno zařadit sluchově postižené dítě do základní školy běžného typu, jak se to stávalo často dříve. Důležité pro výběr typu školy je taktéž věk, ve kterém dítě o sluch ať už částečně nebo úplně přišlo a kdy mu bylo přiděleno sluchadlo, které napomáhá rozvoji řeči i myšlení. Většinou ale výběr školy závisí na rodičích.

Vítková (2004) uvádí, že před vstupem dítěte se sluchovou vadou do základní školy je vhodné posoudit jeho celkovou dosaženou úroveň ve speciálně pedagogickém Centru. Vyšetřují tam jeho sociabilitu, rozumové a adaptační schopnosti, emoční zralost i možnost psychického zatížení a s tím i úzce související školní zralost.

Janotová (1998) zmiňuje, že prostředí, do kterého sluchově postižené dítě přijde, by mělo být speciálně upraveno tak, aby mu napomáhalo vnímat řeč jak zrakově, tak i popřípadě sluchově. Proto bývají ve speciálních školách pro sluchově postižené zavedena tzv. „skupinová sluchadla“, kdy je zesílený zvukový signál přiváděn do sluchátek dítěte. Další výhodou je to, pokud je třída umístěna v akusticky klidné části školy s dobrým přirozeným osvětlením.

Ze zkušeností samotných neslyšících, se kterými jsem se osobně potkala, mohu říci, že v dětství většinou navštěvovali speciální školy pro sluchově postižené. Pouze minimum navštěvovalo běžnou základní školu, kde by se učilo společně se zdravými dětmi. Myslím si, že je lepší umístit neslyšící dítě do speciální školy, jelikož pro člověka, který nemá žádné zbytky sluchu a neslyší tedy naprosto nic, je velmi obtížné vzdělávat se v kolektivu slyšících dětí a učitelů, kteří nemají specializaci pro takové případy a tedy neví, jak s těmito dětmi správně pracovat. Takovéto prostředí může být pro dítě velmi stresující, a proto podle mého názoru nemusí dojít ani k rozvoji nadání dítěte, což by se nestalo být správného přístupu.

7.3 Integrace neslyšícího dítěte na střední škole

Švingalová (2003) uvádí možnosti vzdělání určené sluchově postiženým adolescentům. Patří mezi ně praktické školy při speciálních školách, střední školy pro sluchově postižené jako jsou například gymnázia, střední průmyslové školy, střední odborná učiliště... Tam všude se mohou studenti s poruchou sluchu začlenit. Samozřejmě i zde je nutné brát ohledy na rozsah sluchového postižení a další faktory.

Podle Bytešnickové (2007) se nabízí sluchově postiženým široká škála možností pro profesní zaměření. Jedná se nejčastěji o obory strojní mechanik, malíř-lakýrník, krejčí, truhlář, kuchař, cukrář, elektrikář, zahradník, zámečnick, klempíř, čalouník... Také jsou zde možnosti získat maturitní vzdělání např. na střední zdravotnické škole v Praze, střední průmyslové škole oděvní v Brně, střední pedagogické škole v Hradci Králové, střední průmyslové škole elektrotechnické ve Valašském Meziříčí a na gymnáziu v Praze.

7.4 Integrace neslyšícího dítěte na vysoké škole

Květoňová (2007) uvádí příklady sluchově postižených studentů na vysoké škole. Podle ní studenti s lehčím stupněm sluchové vady nebo s kochleárním implantátem popřípadě ohluchlí v dospělosti, mohou za určitých podmínek toto studium absolvovat. Využití přitom lze vhodné úpravy podmínek studia nebo také individuálních studijních plánů. Studenti, kteří nemají naslouchadlo nebo kochleární implantát, mluvenou řeč odezírají. Pro těžce postižené osoby je proto studium na vysoké škole obzvlášť náročné, jelikož často dochází k nepochopení řady situací nebo ke zkreslenému porozumění informací. Příčinou přitom nebývá nízká inteligence, ale odlišný jazykový kód. Přesun informací mezi dvěma komunikačními kódy zajišťují tlumočníci znakového jazyka.

Důležité je také zmínit, že Masarykova univerzita v Brně v roce 2000 zřídila Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky zjednodušeně nazývané Teiresias. Zajišťuje, aby studijní obory akreditované na univerzitě byly přístupné nejen studentům neslyšícím a nedoslýchavým, ale i jinak postiženým. Informace o tomto středisku jsou dostupné na internetových stránkách: www.teiresias.muni.cz

7.5 Možnosti profesního uplatnění sluchově postižených

Podle Bytešnickové (2007) je možnost profesního uplatnění sluchově postiženého jedince spojeno s mnoha problémy a komplikacemi. Nejčastější překážky při hledání zaměstnání jsou komunikační bariéra, nedostatečné vzdělání a také v mnoha případech obava zaměstnavatele přijmout člověka s handicapem. Dlouhou dobu tedy sluchově postižení vykonávali pouze manuální profese. Někteří jsou zaměstnáni v chráněných dílnách, jiní zastávají své pozice v podnicích, kde zaměstnávání osob se sluchovou vadou má již svou tradici.

7.6 Organizace pro osoby se sluchovým postižením

V současnosti naštěstí existuje celá řada organizací, které sdružují osoby s postižením sluchu a pomáhají jim v obtížných situacích, se kterými se postižení musejí denně potýkat. Mezi takovéto organizace v České republice patří:

- Unie neslyšících
- Svaz neslyšících a nedoslýchavých
- FRPSP (Federace rodičů a přátel sluchově postižených)
- SUKI (Sdružení uživatelů kochleárního implantátu)
- Agentura profesního poradenství pro neslyšící

Jelikož existuje řada zákonů upravujících pracovní právní vztahy pro neslyšící, většinou jsou tito lidé bez práce. V některých velkých městech existují kavárny, kde obsluhují osoby s poruchou sluchu a jsou velmi populární, avšak to nestačí. Těchto možností, kde se uplatnit je stále málo, jelikož běžní zaměstnavatelé raději zaměstnají člověka tělesně postiženého, který je na invalidním vozíku, než člověka s poruchou sluchu, jelikož se bojí komunikační bariéry.

8 ČTENÍ NESLYŠÍCÍCH

Podle mé osobní zkušenosti, kterou jsem zažila v kurzu znakového jazyka, neslyšící opravdu čtou velmi málo a také se psaním mají jisté problémy. Jsem ale toho názoru, že nemají k dispozici literaturu, která by jim byla, jak se říká „ušitá na míru“. Nejen v knihách, ale i v denním tisku se objevuje obrovské množství odborných výrazů, které neslyšící běžně nepoužívají, a proto jim také nerozumí. Musím říct, že ani mne by čtení nebavilo, pokud bych se každou chvíli musela ptát na významy různých slov. Jsem si jistá, že v každém státě je situace týkající se čtení neslyšících jiná, jelikož každý jazyk má své zákonitosti. Například český jazyk je velmi bohatý a má složitou gramatiku, což se týká také časování sloves a skloňování podstatných jmen. Již to samo o sobě je pro porozumění neslyšících velmi obtížné, jelikož ve znakovém jazyce se žádné skloňování ani časování slov nevyskytuje.

8.1 Příprava sluchově postižených dětí na čtení

Daňová (2008) uvádí, že nejmenším dětem, které se čtením teprve začínají, lze upravit text k obrázkovému leporelu. Když dítě tato slova zvládne, je možno se k probraným obrázkům vrátit a rozšířit slovník například o názvy osob, zvířat a věcí. Nakonec lze vytvořit k obrázkům víceslovné věty, které dítě bude číst. Dětem předškolního i mladšího školního věku je možno upravit literární text do obrázkové formy. Může se jednat i o komixy. Jednou z dalších možností je vytváření textů dle kreslených filmových příběhů. Oblíbenou předlohou mohou být příběhy z večerníčků. Je to jednodušší, protože čtenáři děj již znají podle filmového zpracování.

Vaněčková (1996) vyzdvihuje metodu globálního čtení, která spočívá v tom, že se dítě učí poznávat grafickou podobu slova jako celku. Tuto metodu často využívají i některá specializovaná školská zařízení pro sluchově postižené děti. Zároveň ale dodává, že ještě předtím, než si dítě začne četbu nacvičovat, je potřebné, aby prošlo jazykovou přípravou a jeho slovní zásoba byla bohatá.

Macurová (1999, s. 35) zveřejnila ve Sborníku příspěvků ze Semináře o četbě sluchově postižených krásnou myšlenku: „Jazyk zdaleka nejsou jenom slova. I kdyby nějaké neslyšící dítě obsáhlo slovní zásobu Slovníku spisovné češtiny, neumělo by česky, pokud by si zároveň s významy slovními neosvojovalo také významy gramatické. Podle mých dosavadních zkušeností je gramatika češtiny pro neslyšící daleko větším problémem než ona pořád připomínaná slovní zásoba.“

Roučková (2006, s. 133) zmiňuje mnoho zajímavých praktických rad a postupů, jak děti zábavně připravit na čtení. Jedním ze cvičení, které doporučuje, je rozlišování slov ve větě. Dítě přitom musí rozpoznat, které slovo je změněné. Například můžeme použít následující věty:

„Kuba má míč. – Kuba má auto.

Máma peče koláč. - Táta peče koláč.

Máma pere prádlo. – Máma žehlí prádlo.“

8.2 Úpravy textů pro osoby se sluchovým postižením

Podle Daňové (2008) je prvořadým úkolem pro upravování textů stanovit si základní dějovou osnovu na základě znalosti celé knihy. Úvodní kapitola nebývá nijak složitá, avšak ty následující začínají děj komplikovat množstvím postav, podrobným popisem prostředí, různými nepodstatnými dějovými odbočkami, nadpřirozenými jevy... Množství informací převáděných z původního literárního díla do upraveného textu zpravidla nebývá totožné.

Často dochází k vypouštění pasáží, které by pro sluchově postiženého čtenáře mohly být obzvláště náročné. Úprava knihy ale nemusí znamenat vždy pouze zkrácení literárního díla. Někdy je nutné pro lepší srozumitelnost doplnit původní text o dokreslující informace. Může dojít také k přeskupení kapitol pro usnadnění orientace čtenářů v textu. Musí být ale zachována hlavní dějová linie příběhu.

Souralová (cit. podle Červenková, 1999) popisuje, jak převyprávění jedné knihy od výběru tématu až po svázání trvá zhruba rok. Původně prý tyto přepisy neměly lehkou cestu ke čtenáři, jelikož jejich distribuce probíhala formou kopírování z originálů jednotlivými školami. Do rukou dětí se tak nedostávala barevná kniha, ale jen soubor volných černobílých listů. V současnosti je ovšem situace mnohem lepší.

Pro zajímavost jsem vybrala krátkou ukázkou Kovářové (cit. podle Červenková, 1999, s. 55) pro porovnání upravených textů s originály:

Jindřich Plachta: PUČÁLKOVÁ AMINA (původní text)

„Pomalou se Amina sbírala. Přísná dieta ustupovala pořádné stravě. Pan Pučálka si toho ani tak nevšiml, protože byl stále s ní, takže jemu se zdálo, že Amina je pořád stejná. Ale když se potom chtěla jako rekonvalescent postavit na nohy, viděli všichni, že se do Pučálkovic pokoje již nevejde.

Architekti a lékaři zjistili, že potřebuje mnohem víc místa a vzduchu, než měla. Probouralo se tedy patro, nohy Aminy pak dosáhly prvního poschodí, tělo zůstávalo ve druhém patře u Pučálků, a na natažené zdravé již šíjí čněla hlava vysoko nad střechou.“

Upravený text (L. Kovářová):

„Amina byla už moc velká. Byt byl pro Aminu malý. Amina musela v bytě jen sedět. Když se Amina postavila, narazila hlavou do stropu. To Aminu bolelo. Proto pan Pučálka zbořil strop bytu. Teď už byl byt vysoký. Amina měla nohy v prvním patře a krk a hlavu měla ve druhém patře. Amina už nemusela jen sedět. Amina mohla také stát a chodit.“

Nadchlo mě zjištění, že některé knihy jsou upravovány tak, aby byly neslyšícím přístupnější. Z vlastní zkušenosti totiž vím, že osoby s poruchou sluchu mají velký problém se čtením nejenom knih, ale i novin a časopisů. Díky jejich úpravě jsou ale přístupné nejen dospělým, ale hlavně dětem, jelikož je podle mě velice důležité začít se čtením co nejdříve. Knihy totiž rozvíjí slovní zásobu a pomáhají dětem v jejich procesu učení. Doufám, že v budoucnu se budou překládat i knihy pro dospělé a nejen pohádky.

9 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY OSOB S POSTIŽENÍM SLUCHU

Nejdůležitější pomůckou pro ty sluchově postižené, kteří mají alespoň nějaké zbytky sluchu zachovány, jsou sluchadla. Jak uvádí Hrubý (1998), je účelem sluchadel účinnější přenos zvuku do vnitřního ucha tak, že zvuk zesílí. Díky sluchadlům se z dříve neslyšících nyní stávají nedoslýchaví, což je nesmírně důležité především u malých dětí, jelikož je lze mnohem snadněji vzdělávat a vytvořit jim srozumitelnější řeč. Hrubý dále rozděluje základní kategorie sluchadel:

- Kapesní sluchadla
- Brýlová sluchadla
- Závěsná sluchadla
- Sluchadla do ucha

Stejně tak, jako jsou důležité sluchadla pro nedoslýchavé, jsou důležité kochleární implantáty pro neslyšící popřípadě ohluchlé. Hrubý (1998) definuje kochleární implantát jako zařízení, které umožňuje do určité míry obejít nefunkční vlasové buňky v hlemýždi. Stačí podráždit sluchový nerv slaboučkým elektrickým proudem. Vyvolají-li se ve sluchovém nervu podrážděním proudem akční potenciály, bude je neslyšící vnímat jako zvuk a to je princip kochleárního implantátu.

Lidé se sluchovým postižením ale zdaleka nepoužívají pouze sluchadla a kochleární implantáty pro kompenzaci svého handicapu. Mají k dispozici i mnohé jiné pomůcky, které zmiňuje Švingalová (2003) a jedná se například o signalizace bytového nebo domovního zvonku, světelný nebo vibrační budík, telefonní přístroj se zesílením zvuku pro nedoslýchavé včetně světelné indikace zvonění, psací telefon pro neslyšící, přídatná karta k osobnímu počítači, fax... Nemluvě o tom, jakou pomoc těmto lidem poskytují mobilní telefony, počítače, internet a jiné nové technologie.

V teoretické části mé bakalářské práce jsem se zabývala životem osob s poruchou sluchu. Konkrétně tím, jaké problémy a těžkosti spojené se svým sluchovým postižením každodenně zažívají. Bylo pro mne velmi důležité zmínit i něco málo z historie, která pro neslyšící osoby nebyla nijak jednoduchá. Naštěstí se mnoho věcí v současnosti změnilo k lepšímu a neslyšící mají dnes daleko více možností k seberealizaci, než měli v minulosti. Díky existenci raných center a specializovaných mateřských, základních a středních škol mají tito jedinci možnost se vzdělávat, v některých případech i dokonce na vysokých školách. A nejen to, v každém větším městě sídlí organizace pro osoby s postižením sluchu, které umožňují svým klientům se scházet a pořádají pro ně různé kulturní i vzdělávací programy. Také medicína pokročila a vady sluchu je možné efektivně léčit. Pokud to však není možné, existuje celá řada kompenzačních pomůcek, které svým uživatelům ve značné míře usnadňují život. Také dochází k upravování knih, zejména z řad dětské literatury, jejichž porozumění je obvykle pro čtenáře s poruchou sluchu velmi náročné. Komunikace těchto jedinců je totiž naprosto odlišná od té, kterou využívají slyšící lidé a slovní zásoba proto není tolik obsáhlá. Proto často dochází k problémům při komunikaci neslyšících se slyšícími. Konkrétně tím, jak probíhá mezi neslyšícími rodiči a jejich slyšícími dětmi, se budu zabývat ve své praktické části a zároveň budu při svém výzkumném šetření aplikovat již zjištěné poznatky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

10 PROJEKT VÝZKUMU

V praktické části své bakalářské práce popisuji všechny stádia svého výzkumného šetření, které jsem realizovala. Uvádím zde tedy použité metody, způsoby a výzkumný vzorek. V závěrečné části mé práce jsou vytvořené hypotézy potvrzeny nebo vyvráceny.

10.1 Výzkumný problém

Jak probíhá komunikace neslyšících rodičů se slyšícími dětmi?

Ve svém výzkumu bych se chtěla zaměřit zejména na problémy v komunikaci neslyšících rodičů se svými slyšícími potomky. Např. jakou formu komunikace v rodině používají, jestli se u dětí vyskytují častěji potíže ve škole v souvislosti s českým jazykem, také mě zajímá, kterého rodiče děti při komunikaci upřednostňují...

10.2 Cíle výzkumu

Za hlavní cíl svého výzkumného šetření jsem si stanovila zjištění průběhu komunikace mezi slyšícími dětmi a jejich neslyšícími rodiči.

Mé další parciální cíle jsou:

- zjistit způsob komunikace mezi neslyšícími rodiči a jejich slyšícími potomky
- osvojení si znakového jazyka slyšícími dětmi neslyšících rodičů

10.3 Hypotézy

Při zpracování mé výzkumné části jsem vycházela z následujících hypotéz:

1H: Slyšící děti neslyšících rodičů starších 50-ti let umí komunikovat ve znakovém jazyce lépe než slyšící děti neslyšících rodičů mladších 50-ti let.

2H: Odborná péče logopeda má pozitivní vliv na školní úspěchy slyšících dětí neslyšících rodičů v hodinách českého jazyka.

3H: Neslyšící rodiče, kteří mají alespoň učební obor, při komunikaci s dětmi používají současně větší množství komunikačních technik než rodiče, kteří dosáhli nižšího stupně vzdělání.

10.4 Druh výzkumu

Nejprve jsem chtěla zvolit kvantitativní výzkum, ale nepodařilo se mi nasbírat dostatečný počet respondentů a proto jsem se rozhodla poznatky uvedené v teoretické části porovnat s praxí. Pomocí dotazníků jsem oslovila skupinu neslyšících osob a jejich slyšících potomků. Metodu dotazníkového šetření jsem zvolila proto, jelikož komunikace s neslyšícími je obtížná a pro výzkum bylo důležité, aby jednotlivým otázkám porozuměli.

10.4.1 Charakteristika kvantitativního výzkumu

Podle Chrásky (2007) se kvantitativní přístup opírá o pozitivismus, což znamená, že existuje pouze jedna objektivní realita, která je nezávislá na našem postoji a pocitech. Jeho vzorem jsou přírodní vědy, takže subjektivizace objektivizace je nežádoucí. Používají se takové metody, které vylučují naše ovlivnění, jako je hypoteticko-deduktivní přístup. Tento druh výzkumu nám poskytuje přesná a numerická data a nález lze zobecnit na celou populaci. Analýza je navíc velmi rychlá a dá se použít při zkoumání velkých skupin. Nevýhodami je ale to, že kvantitativní výzkum nejde do hloubky, získávání dat je reduktivní a je nutné oslovit velké množství lidí.

10.5 Metody výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila metodu anonymních dotazníků, jelikož jsou dobře srozumitelné, časově nenáročné a vhodné pro zkoumání většího počtu respondentů. Volila jsem spíše uzavřené otázky kvůli snazšímu porozumění. Přitom jsem vytvořila dva druhy dotazníků, jeden pro neslyšící rodiče a druhý pro jejich slyšící děti.

Dotazník pro neslyšící rodiče obsahuje celkem 28 otázek, z nichž je pouze jedna otázka otevřená, zbylých 27 otázek je uzavřených s možností volby odpovědi a respondent má možnost zvolit si danou odpověď z nabízených možností a v některých případech je i doplnit o svůj komentář. Žádné škálové otázky jsem nepoužila, jelikož ji myslím, že pro mnou zvolené respondenty by byly příliš náročné a nemuselo by při nich dojít k porozumění, což by mohlo ovlivnit i výsledky mého výzkumného šetření.

Dotazník pro slyšící děti neslyšících rodičů je kratší, obsahuje pouze 18 uzavřených otázek a žádné otevřené. Jelikož jsem věkovou hranici volila od šesti let, chtěla jsem, aby otázky byly dostatečně srozumitelné.

10.6 Výzkumný vzorek

Jako základní soubor svého výzkumu jsem si vybrala neslyšící občany České republiky a jelikož pocházím ze Zlínského kraje, mým výzkumným souborem jsou neslyšící lidé ze Zlína a jeho okolí. Přitom volím záměrný výběr, jelikož bych chtěla zkoumat přímo členy Unie neslyšících ve Zlíně. Hledala jsem tedy neslyšící rodiče, kteří mají alespoň jedno slyšící dítě a dále pak slyšící děti, které mají alespoň jednoho z rodičů neslyšícího.

Unie Neslyšících ve Zlíně, na niž jsem se zaměřila má asi 103 členů. Já osobně jsem rozdala a rozeslala celkem 80 dotazníků pro její členy z řad rodičů, kteří mají alespoň jedno slyšící dítě. Vrátilo se mi ale bohužel jen 28 dotazníků. Dále jsem s pomocí své odborné poradkyně rozeslala dětem neslyšících rodičů 30 dotazníků, ale zpět mi přišlo pouze 13 z nich. Celkem jsem tedy měla 18 (dětí) a 28 (rodičů) respondentů.

10.7 Průběh výzkumu

Dotazníky jsem připravovala v měsíci lednu 2012 a po jejich schválení mou vedoucí bakalářské práce jsem musela ještě pár týdnů počkat na vhodný okamžik pro návštěvu Unie Neslyšících ve Zlíně, jelikož Neslyšící zde mají již dopředu naplánovaný bohatý program, který jsem nechtěla narušit.

Před samotným výzkumným šetřením jsem provedla během února 2012 předvýzkum v rodině mé odborné poradkyně, která je sama slyšícím dítětem neslyšících rodičů. Dotazník mi tedy vyplnila ona i její rodiče a pomohla mi při formulaci některých otázek, které zněly příliš komplikovaně. Například u otázky číslo 12. v dotazníku pro neslyšící rodiče, která zní: „*V kolika letech začaly Vaše děti rozumět znakovému jazyku?*“ jsme se potýkaly s problémy, jak odpovědět. Nakonec jsem se rozhodla tuto otázku v dotazníku ponechat, ale většinou jsem se setkávala s případy, kdy na ni respondenti neodpověděli a vynechali ji, nebo napsali jen: „*hned*“. Její naprosté vynechání by tedy nebylo problémem.

Bohužel ale nešlo vše tak hladce, jak jsem si původně představovala. Když jsem požádala vedení Unie Neslyšících ve Zlíně o návštěvu s účelem najít respondenty pro můj výzkum k bakalářské práci, dostala jsem odmítavou odpověď, ve které stálo, že neslyšící nemají o dotazníky zájem, protože jim nerozumí a jejich vyplňování je obtěžuje. Nakonec se mi ale díky paní Damborské podařilo návštěvu Unie Neslyšících ve Zlíně uskutečnit.

Samotný výzkum tedy proběhl při návštěvě Unie Neslyšících ve Zlíně v březnu 2012, kam jsem přinesla dotazníky, které mi přítomní za sladkou odměnu ochotně vyplnili. Přinesla jsem totiž každému domácí koláčky jako motivaci. Jelikož zde byli přítomní pouze rodiče a žádné děti, s pomocí mé odborné poradkyně jsem nasbírala během dalších dvou týdnů i několik dětských dotazníků. Následně jsem tedy mohla dotazníky vyhodnotit a výsledky zpracovat.

11 ANALÝZA ODPOVĚDÍ

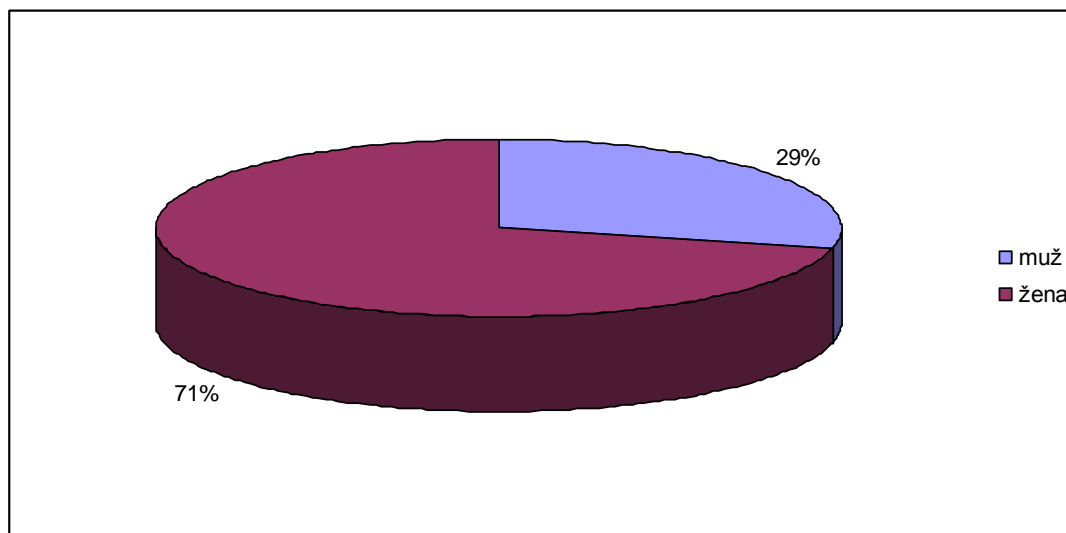
11.1 Vyhodnocení otázek (Dotazník pro neslyšící rodiče)

Jako první bych chtěla představit dotazník pro neslyšící rodiče, který mi vyplnilo celkem 28 respondentů. Obsahuje 28 otázek, z nichž pouze jedna je otevřená, zbylých 27 je uzavřených s možností doplnit vlastní komentář.

1. Pohlaví:

První otázka zjišťovala pohlaví respondentů, abych zjistila poměr zastoupení odpovídajících mužů a žen. Pro zjednodušení jsem nabídla výběr z možností. Většinu respondentů v mém výzkumu tvořily ženy, kterých bylo 20, a zbytek byl zastoupen muži, jichž bylo 8. Procentuálně vyjádřeno je to tedy zhruba 71% žen a pouze 29% mužů. Pro přehlednost uvádím graf.

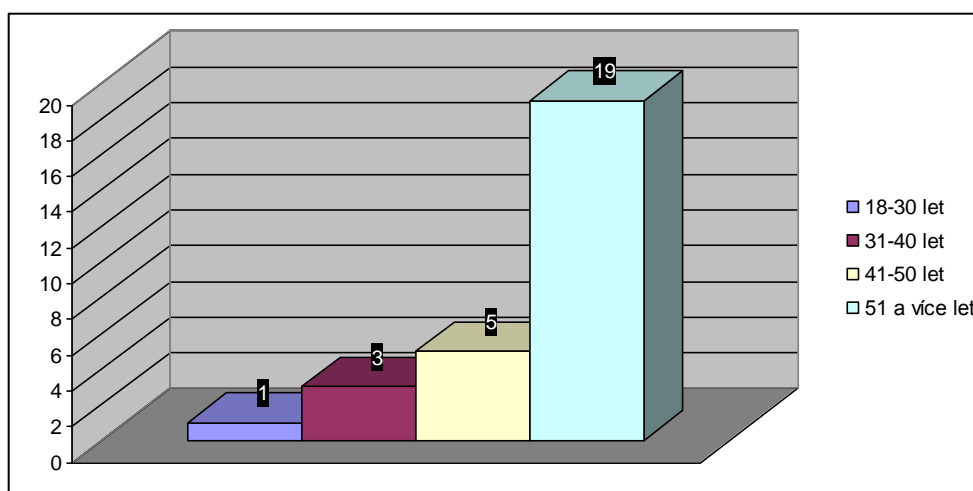
Graf č. 1- Pohlaví

2. Věk:

Důležitým ukazatelem kromě pohlaví pro mne byl také věk respondentů, který zjišťovala druhá otázka. Více než polovina respondentů spadala do skupiny starší 50-ti let, zbylé věkové kategorie byly spíše vyrovnané. Odpovědi na tuto otázku potvrzují skutečnost, že členové Unie Neslyšících ve Zlíně jsou většinou z řad starší generace. Pro lepší znázornění uvádím graf.

Graf č. 2- Věkové rozdíly neslyšících rodičů

3. Stav sluchu:

Mým záměrem bylo orientovat se zejména na skupinu neslyšících, což se podle odpovědí na tuto otázku podařilo. Podle výsledků šetření je naprostá většina dotázaných neslyšící a pouze malé procento tvoří nedoslýchaví a ohluchlí jedinci. Následující tabulka vyjadřuje poměr mezi jednotlivými kategoriemi.

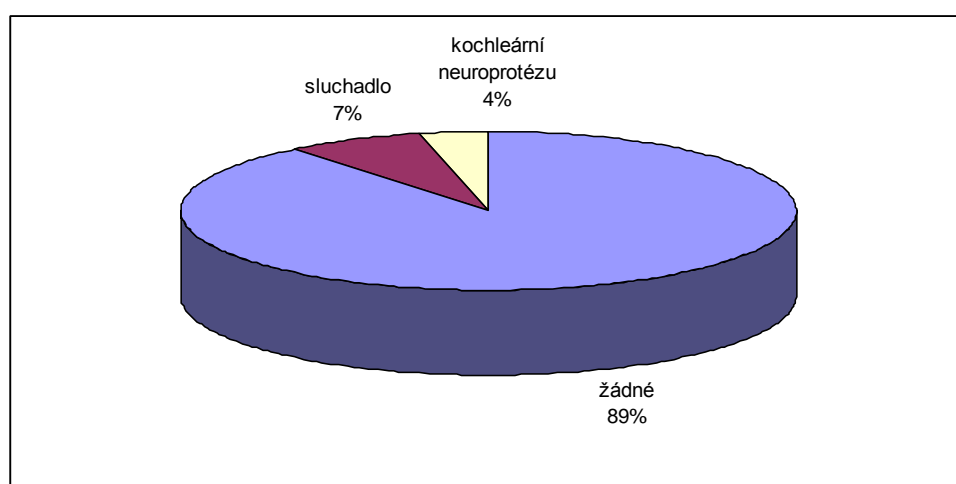
Tabulka č. 1- Stav sluchu

Stav sluchu	Absolutní četnost	Relativní četnost
Neslyšící	24	85,71%
Nedoslýchaví	2	7,14%
Ohluchlí	2	7,14%

4. Jaké používáte pomůcky ke kompenzaci postižení sluchu?

Tato otázka směřovala ke zjištění možností kompenzace, které osoby se sluchovým postižením využívají pro kompenzaci nedostatku sluchového vnímání. Respondenti mohli volit mezi nabízenými odpověďmi. Z výzkumu vyplynulo, že celkem 25 dotázaných nepoužívá žádné kompenzační pomůcky, zbylí dva jedinci používají sluchadlo a pouze jeden z celkového počtu využívá kochleární implantát. Procentuální poměr jsem vyjádřila následujícím grafem.

Graf č. 3 - Využití kompenzačních pomůcek

5. Typ základní školy:

Tato otázka plynula z teoretické části a měla za úkol zjistit, zda dochází i v dnešní době k tomu, že neslyšící se speciálními vzdělávacími potřebami jsou umisťováni do klasických základních škol společně se slyšícími dětmi. Z celkového počtu 28 dotázaných odpovědělo 26 respondentů výběrem možnosti „ZŠ pro sluchově postižené“ a pouze 2 respondenti zvolili odpověď „ZŠ běžného typu“. Navíc bylo zjištěno, že všichni neslyšící zvolili první možnost, tj. speciální ZŠ. Druhou variantu, tj. běžnou ZŠ, označily pouze osoby ohluchlé. Pro lepší přehlednost uvádím tabulku.

Tabulka č. 2 – Základní škola

Jakou ZŠ jste navštěvovali?	Absolutní četnost	Relativní četnost
ZŠ normálního typu	2	7,14%
ZŠ speciální	26	92,86%

6. Vzdělání:

Zařazením této otázky jsem chtěla zjistit, zda respondenti využívají nabídky specializovaných středních škol a odborných učilišť pro neslyšící. Podle následující tabulky je patrné, že většina dotázaných respondentů dosáhla nejvyššího stupně vzdělání ukončením základní školy nebo učiliště (celkem 92,86%). Také jsem zjistila, že pouze základní školu mají starší lidé, mladší generace využívá možnosti vystudovat alespoň učební obory. Nikdo nezvolil nabízenou odpověď: „*vyšoká škola*“. Následující tabulka dokumentuje poměry odpovědí.

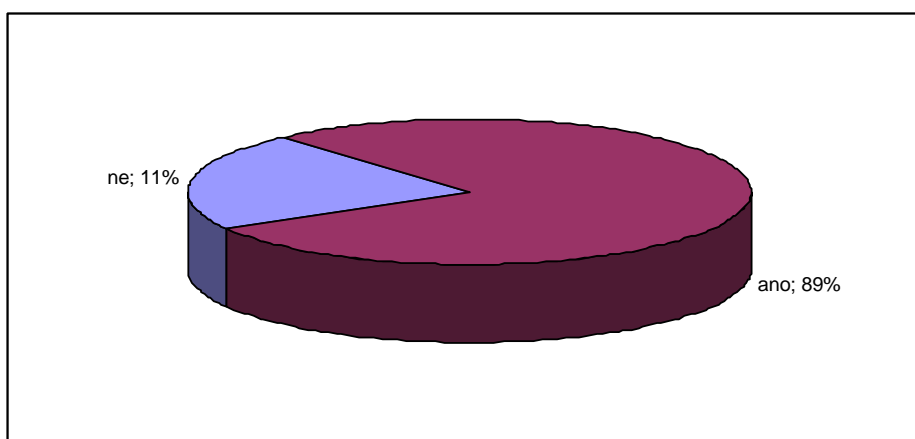
Tabulka č. 3 – Nejvyšší dosažené vzdělání

Vaše vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
Základní škola	12	42,86%
Učiliště	14	50,00%
Střední škola s maturitou	2	7,14%

7. Máte partnera / partnerku?

Touto otázkou jsem zjišťovala, zda se neslyšící nebojí navázat hlubší partnerské vztahy. Z celkového počtu 28 respondentů odpovědělo 25 kladně, zbylí 3 respondenti uvedli, že partnera v současné době nemají.

Graf č. 4 – Partner/partnerka

8. Komunikace s partnerem:

Tato otázka navazuje na předchozí dotaz, zda respondenti mají partnera nebo ne. Volila jsem ji z důvodu zjištění, jak probíhá komunikace s partnerem neslyšících. Respondenti si opět mohli zvolit odpověď z nabízených možností. U této otázky drtivá většina dotázaných zvolila první možnost „*znakováním*“. Někteří respondenti však používají více komunikačních technik současně a proto označili dvě odpovědi, a to „*znakováním*“ a „*mluvením*“. Naopak nikdo neoznačil odpověď „*mluvením*“. Pro přehlednost odpovědí jsem vytvořila následující tabulku.

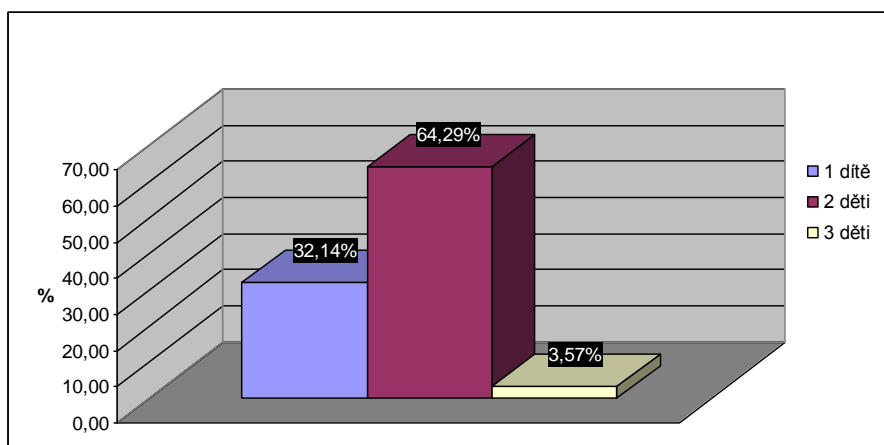
Tabulka č. 4 – Komunikace s partnerem

S Vaším partnerem komunikujete	Absolutní četnost	Relativní četnost
Znakováním	18	72%
Odezíráním	5	20%
Znakováním i mluvením	2	8%

9. Kolik máte dětí?

Zařazením otázky o počtu dětí jsem chtěla zjistit, zda se neslyšící nebrání založit si rodinu a mít děti, které často bývají slyšící. Respondenti měli na výběr z více možností. Devět dotázaných odpovědělo, že mají pouze jedno dítě, 18 respondentů má dvě děti a pouze jeden z celkového počtu má děti tři. Dotazník původně nabízel i možnost odpovědět: „*4 a více dětí*“, kterou ale nikdo z dotázaných nevyužil a proto jsem se rozhodla ji do grafu neuvádět.

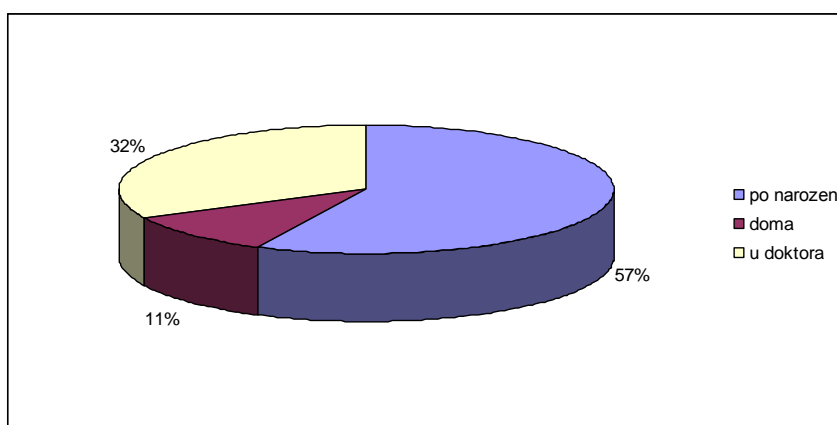
Graf č. 5 – Počet dětí

10. Kdy jste zjistili, že Vaše děti slyší?

Desátá otázka byla zaměřena na způsob a dobu, kdy neslyšící rodiče zjistili nebo kdy jim bylo sděleno, že mají slyšící dítě. Z počtu 28 respondentů jich vybralo celkem 16 možnost „hned po narození“, pouze 3 respondenti označili možnost „doma“ a zbylých 9 odpovědělo „po vyšetření u doktora“. Následující graf udává procentuální poměr.

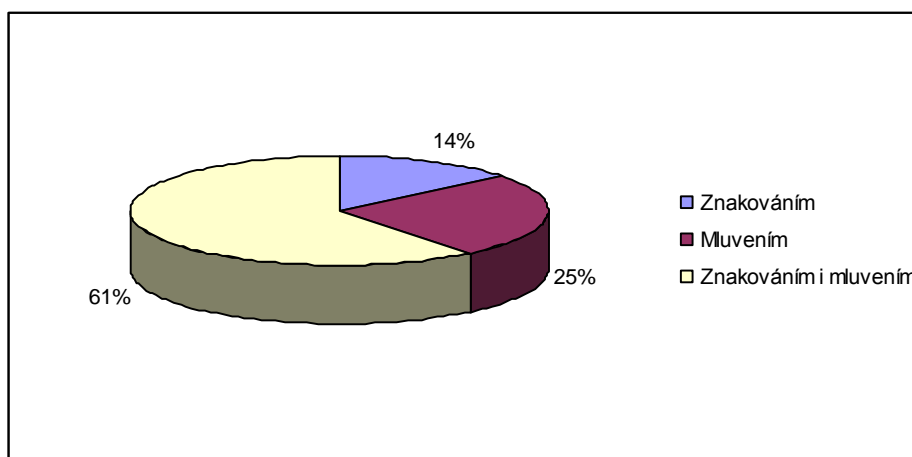
Graf č. 6 – Zjištění sluchu dětí

11. Jak doma komunikujete s dětmi?

Tato otázka byla pro výzkum velmi důležitá, jelikož měla za úkol zjistit způsob komunikace neslyšících rodičů s jejich slyšícími dětmi. Toto zjištění jsem si navíc zvolila jako svůj výzkumný cíl. Výsledky byly velmi zajímavé. Pouze 4 respondenti při komunikaci se svými dětmi volí znakový jazyk, dalších 7 z nich používá orální komunikaci a většina, tedy 17 dotázaných, zvolilo odpověď: „znakováním i mluvením“. Poměr odpovědí jsem znázornila v následujícím grafu.

Graf č. 7 – Komunikace s dětmi

12. V kolika letech začaly Vaše děti rozumět znakovému jazyku?

Důležité pro mne bylo i zjištění věku dítěte, ve kterém bylo schopné porozumět řeči svých rodičů a komunikovat s nimi na určité úrovni. Dostávala jsem na ni ale velmi rozmanité odpovědi, jelikož jsem nenabízela žádné možnosti na výběr a nechala jsem ji otevřenou. Několik lidí mi odpovědělo „hned“, jiní udávali věk v rozmezí od 1 roku do 7 let dítěte. Většina dotazovaných ale neodpověděla a tuto otázku vynechala. Následující tabulku jsem vytvořila pro přehlednější porovnání odpovědí.

Tabulka č. 5 – Porozumění dětí ZJ

Kdy děti porozuměly ZJ	Absolutní četnost	Relativní četnost
Hned	2	7,14%
Jiná odpověď	9	32,14%
Bez odpovědi	17	60,71%

13. Umí Vaše dítě bez problémů komunikovat ve znakovém jazyce?

Z vlastní zkušenosti znám několik příkladů, kdy děti neslyšících pracují jako lektori nebo tlumočníci do znakového jazyka, což znamená, že se znakováním nemají nejmenší problém. Existuje však i mnoho příkladů toho, že děti neslyšících s rodiči komunikují pouze na základě odezírání a nemají tudíž možnost s rodiči plně rozvinout hlubší konverzaci, jelikož znakový jazyk kromě několika základních znaků neovládají. Tato otázka tedy zjišťovala poměr mezi dětmi, které znakový jazyk ovládají bez obtíží a těmi, kteří s ním mají problém. Na základě výsledků jsem sestavila tuto tabulku.

Tabulka č. 6 – Schopnost komunikace dětí ve znakovém jazyce

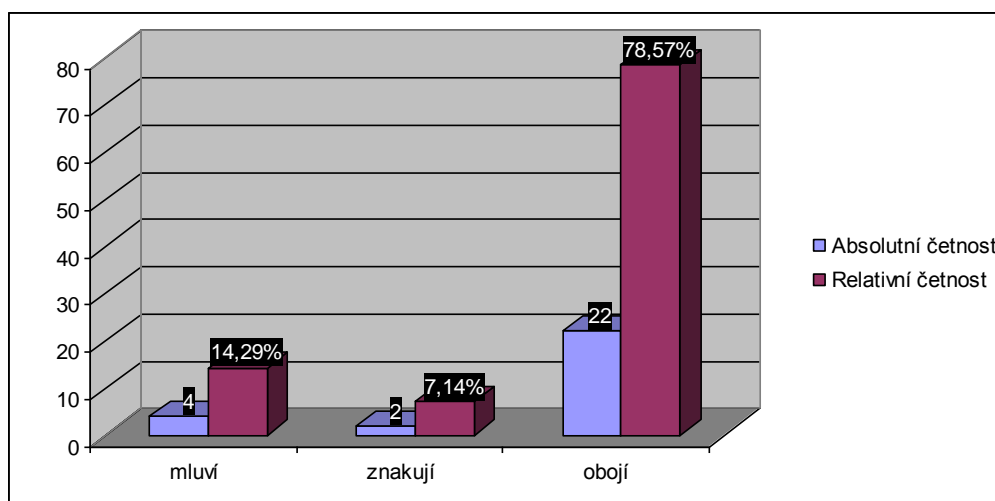
Umí Vaše dítě znakovat	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	17	60,71%
Ne	11	39,29%

14. Jak Vaše děti komunikují mezi sebou, když jste přítomni?

Otázku číslo 14 jsem zvolila z toho důvodu, abych zjistila, zda slyšící děti při vzájemné komunikaci mezi sebou, avšak za přítomnosti neslyšících rodičů, překládají do znakového jazyka, jelikož jejich rodiče jinak nemají šanci vše správně odezírat a tedy porozumět. Výsledky jsem pro větší přehlednost zaznamenala do grafu. Mile mne potěšilo zjištění, že děti, ačkoliv mohou díky svému sluchu ve vzájemné komunikaci používat pouze orální řeč, většina z nich zároveň i znakuje, aby umožnila porozumění také svým rodičům.

Celkem 24 respondentů z celkového počtu 28 totiž uvedlo, že děti v jejich přítomnosti znakují nebo znakují a současně mluví. Oproti tomu pouze 4 zvolili možnost „mluví“.

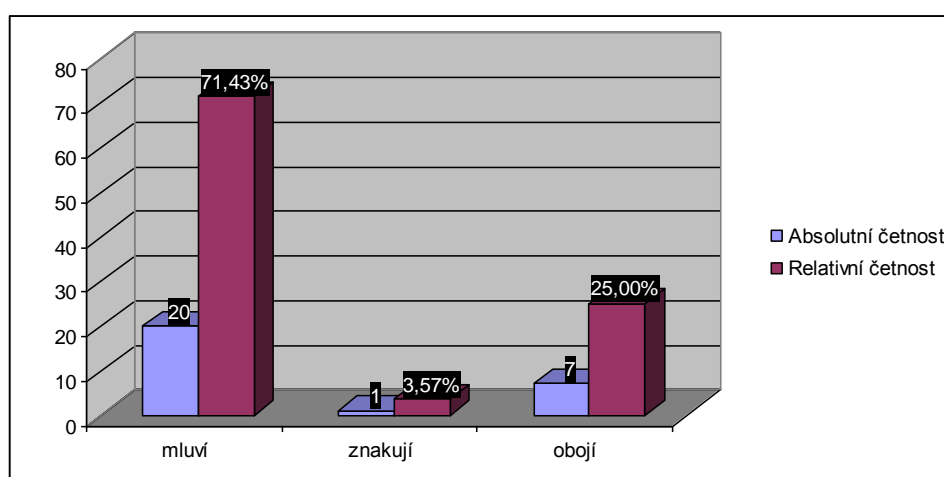
Graf č. 8 – Způsob vzájemné komunikace dětí v přítomnosti rodičů

15. Jak Vaše děti komunikují mezi sebou, když nejste přítomni?

Tato otázka vychází z předchozího dotazu a má za úkol zjistit, jak slyšící děti komunikují mezi sebou, když právě nejsou přítomni jejich neslyšící rodiče. Odpovědi mne zaskočily, jelikož jsem očekávala, že pokud děti slyší, nemusí rodičům překládat do znakového jazyka a budou využívat pouze orální komunikaci. To, že slyšící děti neslyšících rodičů v jejich nepřítomnosti pouze mluví, uvedlo 20 respondentů, zbylých 8 dotázaných k mému údivu uvedlo, že děti používají znakový jazyk nebo mluví a současně znakují.

Graf č. 9 - Způsob vzájemné komunikace dětí v nepřítomnosti rodičů

16. Mluví někdo s Vašimi dětmi?

Šestnáctá otázka zjišťovala, zda se slyšící děti neslyšících rodičů vyskytují i ve společnosti jiných slyšících, kteří by s nimi mohli orálně komunikovat. Což je pro rozvoj řeči a myšlení u těchto dětí velmi důležité. Původně jsem očekávala, že odpověď „ano“ bude zastoupena 100%, avšak jeden dotázaný odpověděl, že s jeho dítětem nikdo nemluví. Proto uvádím tabulku vytvořenou pro lepší přehlednost.

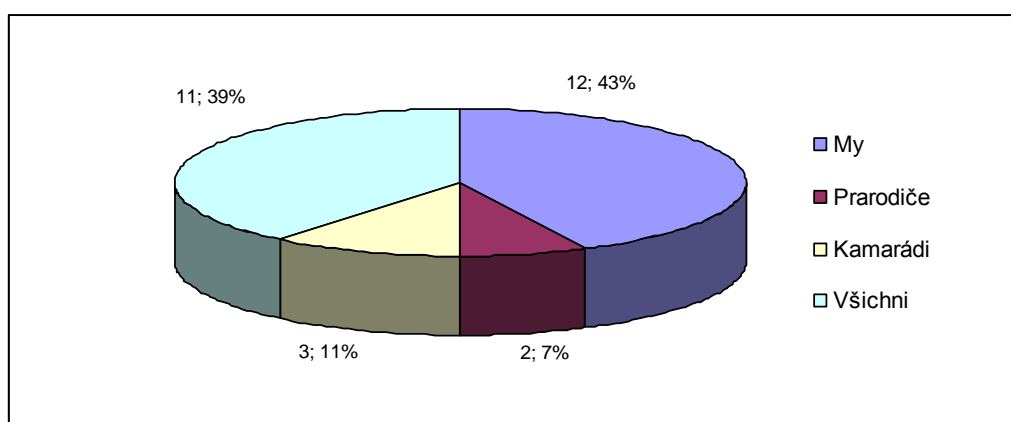
Tabulka č. 7 – Mluví někdo s Vašimi dětmi?

Mluví někdo s Vašimi dětmi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	27	96,43%
Ne	1	3,57%

17. Kdo mluví s Vašimi dětmi?

Opět jsem navázala na předchozí otázku a chtěla blíže specifikovat, kdo přesně se slyšícím dítětem neslyšících rodičů orálně komunikuje. Dotazovaní měli na výběr z několika možných odpovědí. Většina respondentů si vybrala pouze jednu odpověď, ale někteří označili všechny nabízené možnosti. Proto jsem tuto odpověď vyhodnotila v grafu kategorií „všichni“. Naopak odpověď „spolužáci“ si samostatně nezvolil nikdo. V následném grafu uvádím počet jednotlivých odpovědí i jejich procentuální vyjádření.

Graf č. 10 – Kdo mluví s Vašimi dětmi?

18. Chodíte s dětmi mezi neslyšící (kluby, akce neslyšících)?

Zařazením této otázky jsem měla v úmyslu porovnat vzájemně respondenty a rozdělit je na takové, kteří své děti nezapojují do společnosti jiných neslyšících a jiné, kteří s dětmi na různé akce neslyšících chodí. Osobně znám pár příkladů, kdy rodiče brávají své děti na tyto akce, tudíž mne nepřekvapilo, že 21 dotázaných, což je drtivá většina respondentů, akce neslyšících navštěvuje alespoň občas i se svými dětmi, zbylých sedm z nich uvedlo, že děti na tyto akce nevodí. Pro větší přehlednost uvádím následující tabulku.

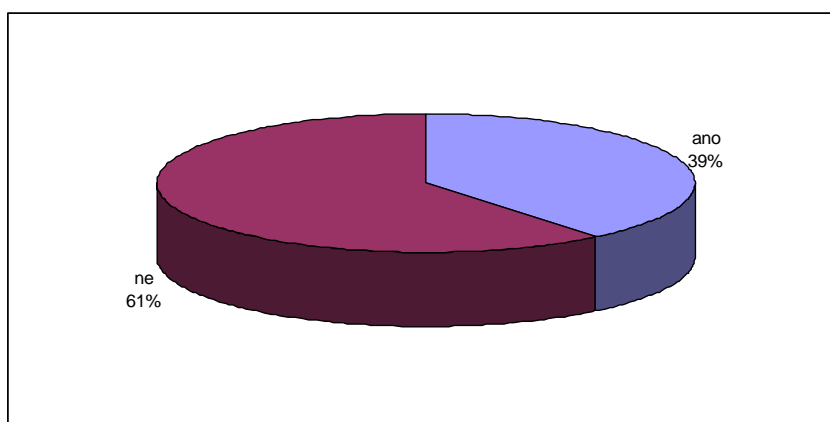
Tabulka č. 8 – Děti a akce neslyšících

Chodí děti mezi neslyšící	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	14	50%
Ne	7	25%
Občas	7	25%

19. Využíváte své děti jako tlumočníky?

Tato otázka měla za úkol zjistit, zda slyšící děti svým neslyšícím rodičům pomáhají při komunikaci v různých pro ně obtížných situacích jako například na úřadě nebo u doktora bez toho aniž by rodiče museli využívat služeb tlumočnicků. Odpovědi na tuto otázku byly poměrně vyrovnané. Ze všech respondentů odpovědělo 11 osob pozitivně (39,29%), oproti tomu možnost „ne“ zvolilo 17 dotazovaných (60,71%). Poměr mezi odpověďmi uvádí i následující graf.

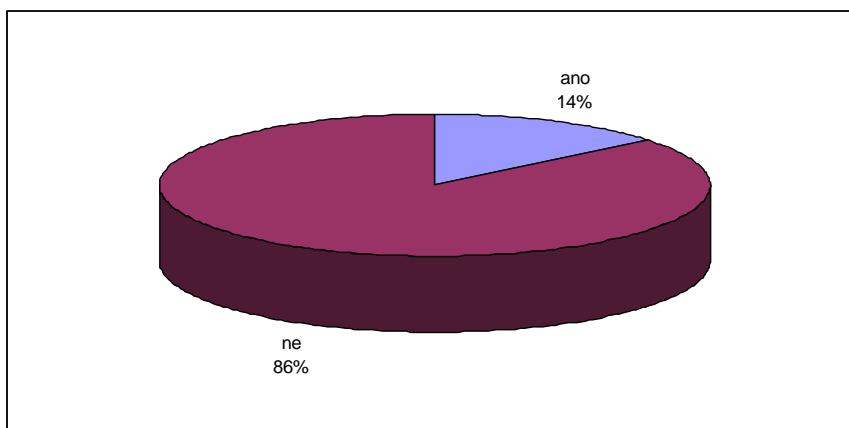
Graf č. 11 – Děti tlumočníci

20. Máte špatné zkušenosti s okolím, když na děti znakujete?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jaký mají neslyšící názor na postoj slyšících vůči neslyšící minoritě. A také to, zda mají negativní zážitky se slyšícími kvůli odlišnému způsobu komunikace se svými dětmi. U této otázky jsem nabízela u odpovědi „ne“ možnost pro vlastní komentář. Respondenti tuto možnost většinou nevyužívali, pouze tři z nich napsali: „furt čumí a smějou a také nepichopili jak znakujete“.

Graf č. 12 – Zkušenosti s okolím při komunikaci ve znakovém jazyce

21. Vyhledali jste nějakou pomoc k zvládnutí přípravy do školy?

Tato otázka slouží ke zjištění, zda neslyšící zvládají sami pomáhat dítěti s přípravou do školy nebo vyhledávají pomoc ve svém okolí. Výsledky této otázky byly jednoznačné. Naprostá většina všech dotázaných (92,86%) uvedla, že žádnou pomoc s přípravou dětí do školy nevyhledala, pouze dva dotázaní (7,14%) odpověděli kladně. Poměr odpovědí a procentuální vyjádření jsem zaznamenala do následující tabulky.

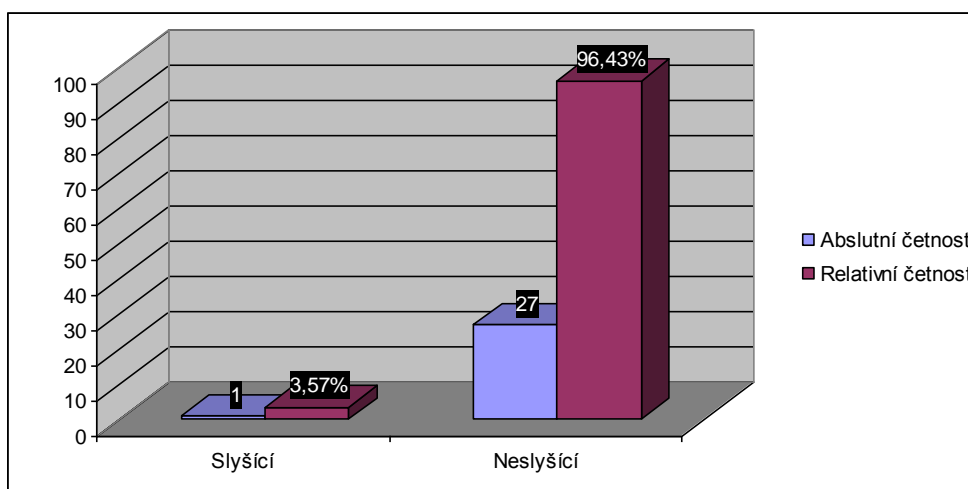
Tabulka č. 9 – Pomoc do školy

Vyhledali jste pro děti pomoc do školy	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	2	7,14%
Ne	26	92,86%

22. Více Vašich přátel je:

Tato otázka mapovala stav sluchu v okruhu přátel, který si neslyšící vytvářejí. Neslyšící si mohli vybrat z nabízených odpovědí, zda většina jejich přátel slyší nebo je neslyšící. Mezi možnostmi u této otázky jsem zařadila i odpověď „ohluchlí“, kterou nikdo z oslovených respondentů nezvolil, proto jsem ji do následujícího grafu nezařadila. Nepřekvapily mne výsledky, které ukazují, že neslyšící mají přátele hlavně mezi sebou, což potvrdilo 96,43% dotázaných, pouze jedna respondentka, která je ohluchlá, v dotazníku uvedla, že má více slyšících přátel.

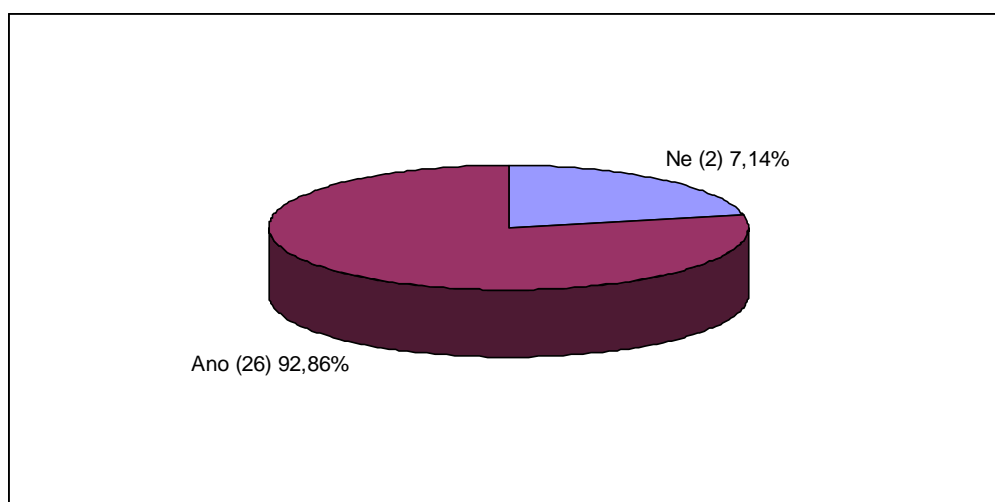
Graf č. 13 – Přátelé

23. Mají Vaši přátelé také slyšící děti?

Jelikož je prokázána skutečnost, že neslyšícím se rodí často děti bez poruchy sluchu, chtěla jsem zjistit, zda respondenti mají mezi svými neslyšícími přáteli také osoby, které mají stejně jako oni slyšící děti. Výsledky ukázaly, že téměř 93% dotázaných má takové přátele, pouze 7% uvedlo, že ne. Následující graf obsahuje počty odpovědí i s procentuálním vyjádřením.

Graf č. 14 – Děti přátel

24. Jaký je stav sluchu u Vašich rodičů?

Z teoretické části mé bakalářské práce vím, že neslyšícím lidem se ve většině případů rodí děti bez sluchové vady, což se také potvrdilo u předešlé otázky. Zajímalo mne tedy, zda rodiče neslyšících jsou také spíše osoby bez sluchových vad či nikoliv. Ukázalo se, že drtivá většina neslyšících respondentů (85,71%) má rodiče, kteří slyší. Rodiče zbylých dotázaných (7,14%) jsou také neslyšící. Pro přehlednost uvádím tabulku.

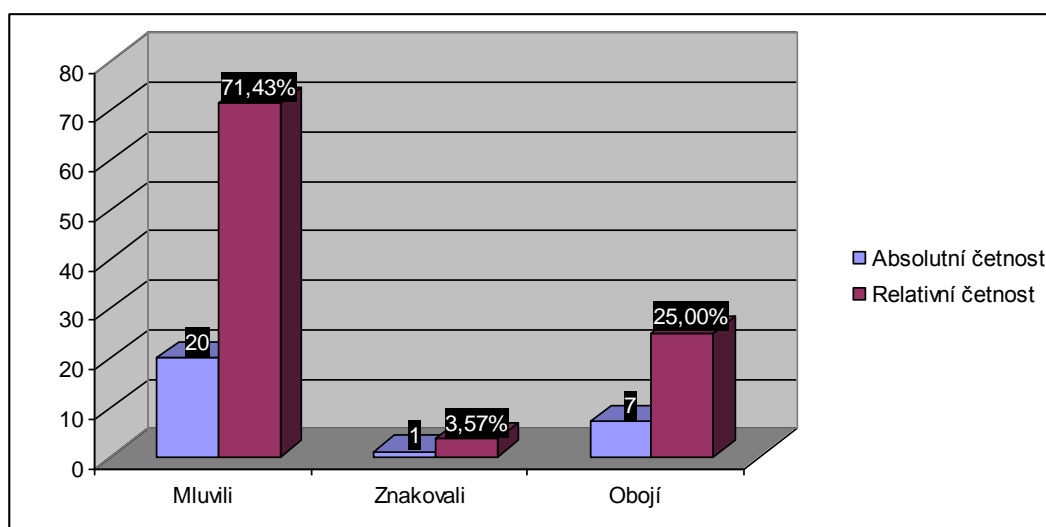
Tabulka č. 10 – Stav sluchu rodičů

Vaši rodiče	Absolutní četnost	Relativní četnost
Slyší	24	85,71%
Neslyší	2	7,14%
Jeden slyší a jeden neslyší	2	7,14%

25. Rodiče na Vás v dětství:

Další otázka měla za úkol zjistit, jak neslyšící respondenti v dětství komunikovali se svými rodiči. Z předchozí otázky bylo zjištěno, že většina dotazovaných měla slyšící rodiče, proto výsledky plynoucí z tohoto dotazu tomu odpovídají. Více než 71% rodičů na své děti s poruchou sluchu mluvilo, zbylých téměř 29% rodičů používalo znakový jazyk. Poměry odpovědí jsem zaznamenala do následujícího grafu.

Graf č. 15 – Způsob komunikace v dětství

26. Jaká je komunikace mezi Vámi a Vašimi dětmi?

Následující otázka pro mne byla velmi důležitá, jelikož zkoumala, zda si neslyšící rodiče rozumí se svými slyšícími dětmi z hlediska obsahové komunikace, toto zjištění je totiž součástí mého výzkumného cíle. Dotazovaní měli opět na výběr z několika možností. Respondenti si mohli u této otázky zvolit navíc odpověď „nerozumíme si“, nikdo ji však nevyužil. Potěšilo mne, že většina neslyšících rodičů (67,86) označila odpověď „rozumíme si bez problémů“, zbytek dotázaných (32,14) zvolilo odpověď „rozumíme si, občas s problémy“.

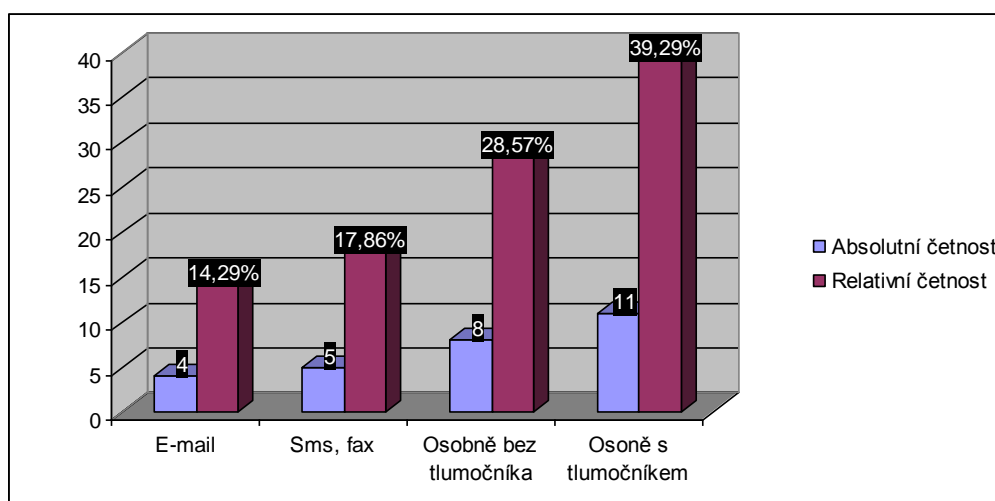
Tabulka č. 11 – Vzájemná komunikace rodičů s dětmi

S dětmi si	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rozumíme, občas s problémy	9	32,14%
Rozumíme bez problémů	19	67,86%

27. Jak komunikujete se školou Vašich dětí?

Předposlední otázka zjišťovala způsob komunikace, který využívají neslyšící rodiče v případě, jedná-li se o školu, kterou navštěvují jejich děti. V dnešní době je komunikace usnadněna mnohými vyspělými komunikačními technologiemi, zajímalo mne tedy, zda se neslyšící nebojí je využívat. Devět z celkového počtu 28 dotázaných uvedlo, že při komunikaci se školou dítěte užívá e-mail, sms nebo fax, zbylých 19 respondentů upřednostňuje osobní schůzku s tlumočnickem nebo bez něj. V následujícím grafu udávám poměr všech zastoupených odpovědí.

Graf č. 16 – Komunikace se školou dětí

28. Využíváte služeb tlumočnicků?

Poslední otázka měla za úkol zjistit, zda neslyšící využívají v některých situacích nabízených služeb tlumočnicků nebo jestli zvládají komunikaci s ostatními zcela sami nebo s pomocí dětí. Výsledky ukázaly, že 19 respondentů tlumočnický vyžívá a zbylých pouze 9 dotázaných nikoliv. Následující tabulka obsahuje kromě poměru odpovědí i procentuální vyjádření.

Tabulka č. 12 – Využití služeb tlumočnicků

Využíváte služeb tlumočnicků	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	19	67,86%
Ne	9	32,14%

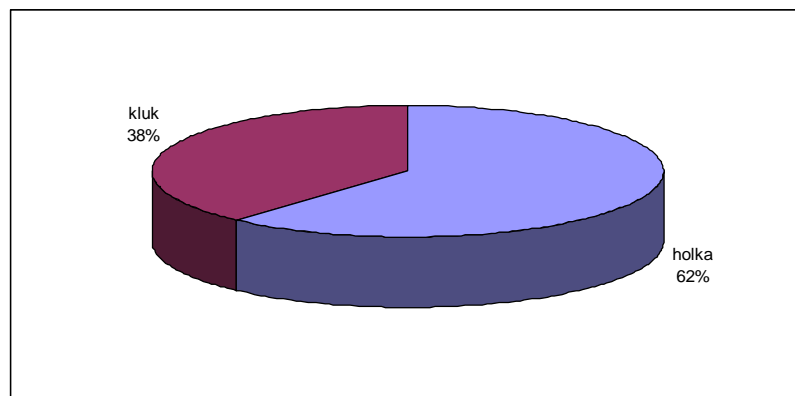
11.2 Vyhodnocení otázek (Dotazník pro slyšící děti)

V této podkapitole bych chtěla představit dotazník pro slyšící děti neslyšících rodičů, který mi vyplnilo celkem 13 respondentů. Obsahuje 17 otázek, z nichž pouze jedna je otevřená, zbylých 16 je uzavřených.

1. Pohlaví:

Má první otázka byla opět zaměřena na pohlaví respondentů. Většinu z nich v mém výzkumu tvořily dívky, kterých bylo 8, zbytek byl zastoupen chlapci, jichž bylo 5. Procentuálně vyjádřeno je to tedy zhruba 62% žen a pouze 38% mužů. Poměr pohlaví byl tedy vyrovnanější než u předchozího dotazníku, jak ukazuje i následující graf.

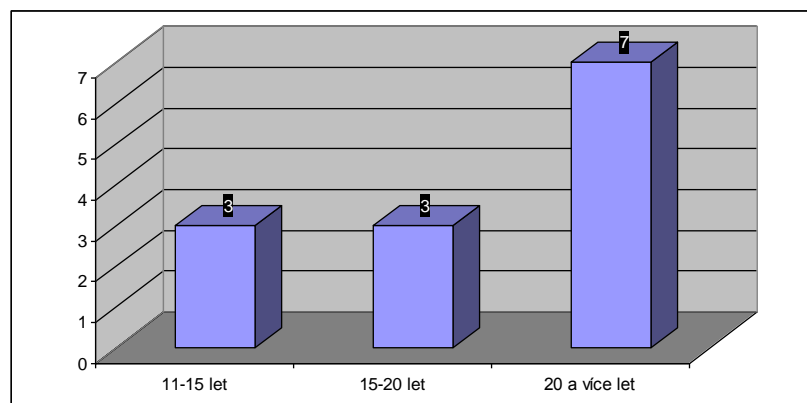
Graf č. 17 – Pohlaví

2. Věk:

Dalším významným ukazatelem pro mne byl věk. Tvořila jsem dotazníky původně pro dětské respondenty od 6-let, ale později se ukázalo, že do této kategorie nespadá nikdo z mých dotázaných. Proto jsem ji do následujícího grafu ani nezahrnula.

Graf č. 18 – Věkové rozmezí respondentů

3. Stav sluchu rodičů

Tato otázka byla zaměřena na stav sluchu rodičů. Zkoumala, zda respondenti z řad dětí mají neslyšícího pouze jednoho rodiče nebo oba. Výsledky v tomto případě byly jednoznačné. Naprostá většina dotázaných dětí má oba rodiče neslyšící, celkem 12 z celkového počtu 13 dětí. Pouze jeden uvedl, že má neslyšícího pouze jednoho z rodičů a druhý slyší. Pro lepší přehlednost uvádím následující tabulku.

Tabulka č. 13 – Stav sluchu rodičů

Vaši rodiče	Absolutní četnost	Relativní četnost
Neslyší	12	92,31%
Jeden slyší a jeden neslyší	1	7,69%

4. Stav sluchu prarodičů

Další otázka podobně jako ta předchozí zkoumala stav sluchu. Nyní jsme chtěla vědět, jestli prarodiče dětí mají vadu sluchu nebo ne. Respondenti si mohli vybrat z nabízených možností. Výsledky byly stejně jednoznačné jako u předchozí otázky. Ve většině případů se ale ukázalo, že prarodiče slyší. Mezi možnostmi jsem zařadila na výběr i možnost „jeden slyší a jeden neslyší“, kterou ale nikdo z dotázaných nezvolil, proto jsem ji nezahrnula ani do následující tabulky.

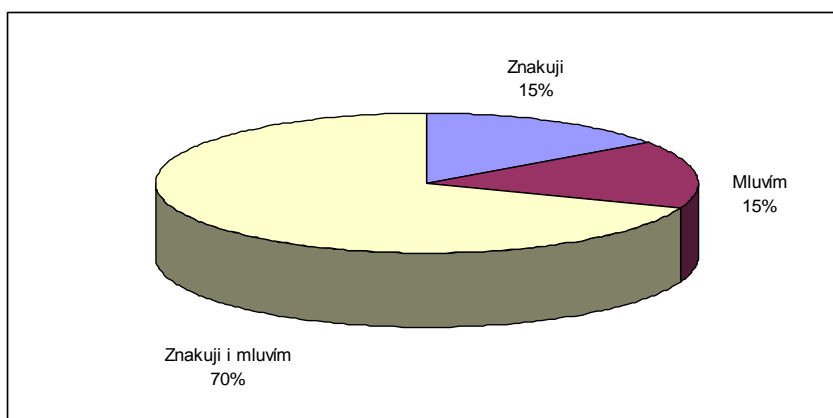
Tabulka č. 14 – Stav sluchu prarodičů

Prarodiče	Absolutní četnost	Relativní četnost
Slyší	12	92,31%
Neslyší	1	7,69%

5. Komunikace s rodiči v dětství

Tato otázka zjišťovala, jaký způsob komunikace používaly v dětství slyšící děti při komunikaci s jejich neslyšícími rodiči. Dvě z dotázaných dětí odpověděly že v dětství s rodiči mluvily, další dvě děti zvolily možnost komunikace pomocí znakového jazyka a zbylých devět respondentů z řad dětí označilo možnost „znakuji i mluvím“. Pro lepší představu jsem vytvořila graf zobrazující procentuální poměr jednotlivých odpovědí.

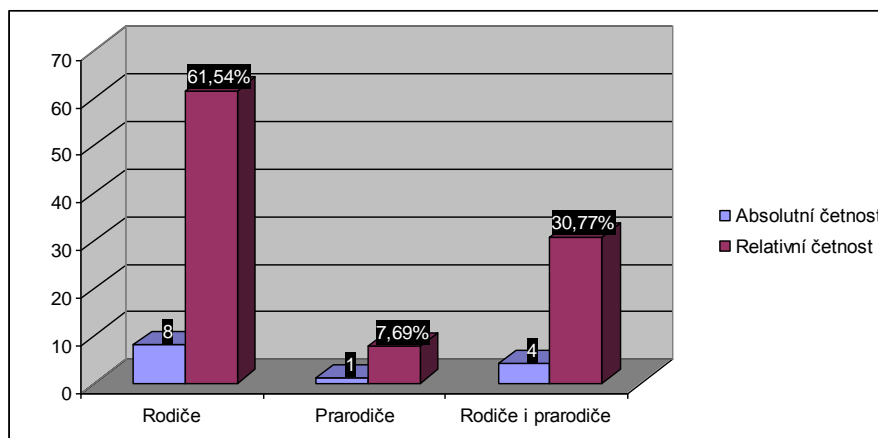
Graf č. 19 – Komunikace v dětství

6. Kdo tě vychovával?

Mým záměrem bylo také zjistit, zda se o výchovu slyšících dětí starali spíše jejich neslyšící rodiče nebo slyšící prarodiče. Ukázalo se, že ve většině případů (téměř 93%) své děti vychovávali samotní rodiče, někdy s pomocí prarodičů. Pouze jeden dotázaný uvedl, že ho vychovávali pouze prarodiče (více než 7%). Pro lepší představu jsem vytvořila graf.

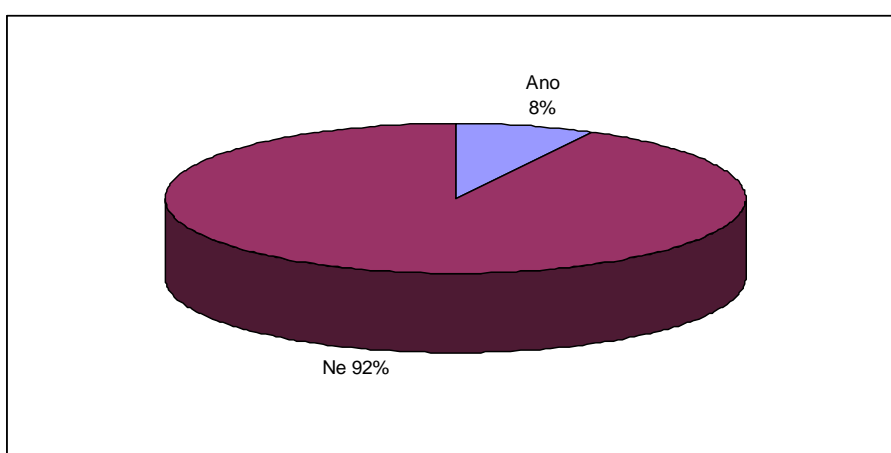
Graf č. 20 – Výchova

7. Pociťuješ problémy ve škole v českém jazyce?

Tato otázka měla za úkol zjistit, zda slyšící děti pociťovaly ve škole problémy v hodinách českého jazyka z důvodu toho, že mají neslyšící rodiče, kteří s nimi nemohou správně orálně komunikovat. I u této otázky byly výsledky jednoznačné. Pouze jeden dotázaný odpověděl, že ve škole problémy s českým jazykem pociťuje, zbylých 12 respondentů uvedlo, že žádné problémy nemělo. Procentuální vyjádření jsem zaznamenala do následujícího grafu.

Graf č. 21 – Problémy s českým jazykem ve škole

8. Chodil/a jsi k logopedovi?

Otázka měla respondenty rozřadit podle toho, zda rodiče svěřili své slyšící děti do odborné péče logopeda, aby jim pomohli ve správné komunikaci či nikoliv. Ukázalo se, že 7 z celkového počtu 13 dotazovaných dětí logopeda navštěvovalo, zbylých 6 dětí u něj nikdy nebylo. V následující tabulce uvádím k příslušným odpovědím i procenta.

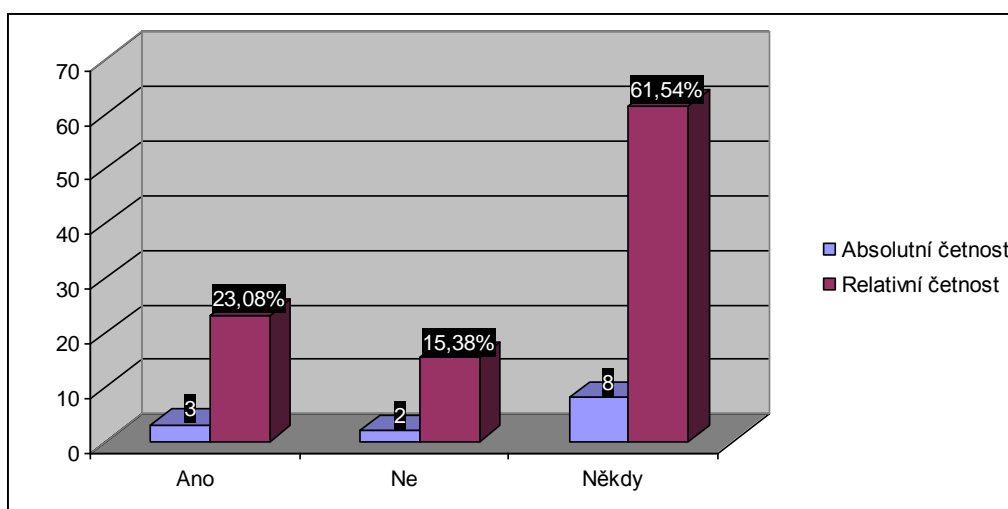
Tabulka č. 15 – Logoped

Navštěvoval/a jsi logopeda	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	7	53,85%
Ne	6	46,15%

9. Chodíš s rodiči na akce neslyšících?

Otázka čísla 9 zjišťovala podobně jako v dotazníku pro rodiče to, zda slyšící děti neslyšících rodičů využívají možnosti zúčastňovat se různých akcí, které neslyšící pořádají a zapojují se tak do společnosti jiných neslyšících. Většina dětí (11) uvedla, že tyto akce alespoň občas navštěvuje, zbytek respondentů (2) odpověděl záporně, jak ukazuje následující graf.

Graf č. 22 – Akce neslyšících

10. Jak komunikuješ s ostatními, kteří neslyší?

Desátá otázka měla za úkol zjistit způsob, který používají slyšící děti při komunikaci s jinými neslyšícími než se svými rodiči. Většinou v této situaci děti používají znakový jazyk společně s odezíráním (9) nebo jen znakuji (3). Pouze jeden dotázaný uvedl, že odezírá. Poměr jednotlivých odpovědí je zaznamenán v tabulce.

Tabulka č. 16 – Komunikace s ostatními neslyšícími

S ostatními neslyšícími	Absolutní četnost	Relativní četnost
Znakuju	3	23,08%
Odezírám	1	7,69%
Obojí	9	69,23%

11. Máš sourozence?

Na tuto otázku mi všech 13 respondentů odpovědělo kladně, záporně nikdo neodpověděl. Proto jsem se rozhodla tabulku ani graf netvořit.

12. Stav sluchu sourozenců

Tímto dotazem jsem chtěla navázat na ten předchozí, chtěla jsem však zjistit, zda sourozenci slyšících dětí mají nějakou sluchovou vadu nebo ne. Avšak také na tuto otázku všichni respondenti z celkem 13 odpověděli, že jejich sourozenci slyší. Proto jsem se rozhodla ani v tomto případě netvořit graf nebo tabulku.

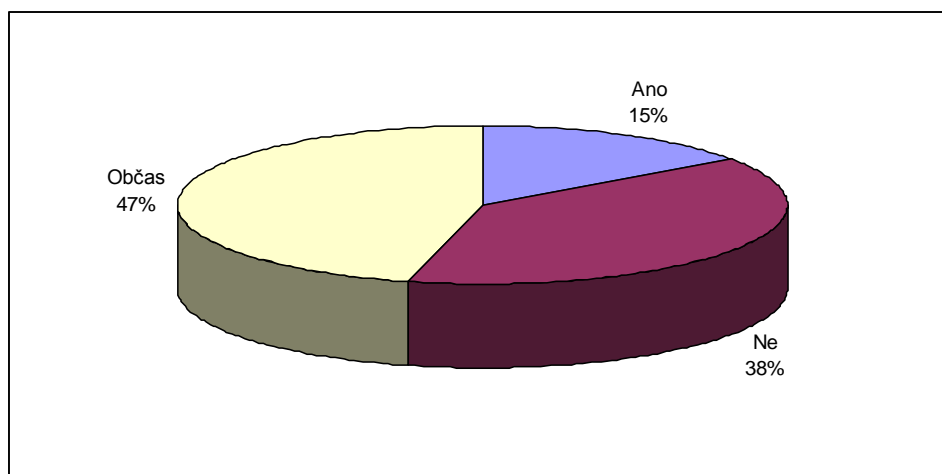
13. Znáš i jiné děti, které mají neslyšící rodiče?

Touto otázkou jsem zjišťovala to, zda dotazovaní znají i jiné děti, které mají také neslyšící rodiče. I nyní byla odpověď „ano“ zvolena 100% respondentů. Postupovala jsem tedy stejně jako u předešlých případů a grafické znázornění netvořila.

14. Překládáš někdy rodičům, když potřebují?

Protože mne zajímalo, zda slyšící děti pomáhají svým neslyšícím rodičům v komunikaci tak, že jim v některých případech jako je návštěva na úřadě nebo u doktora překládají do znakového jazyka, zařadila jsem do dotazníku i tuto otázku. Mile mne potěšilo zjištění, že 8 z celkového počtu 13 dotázaných alespoň někdy svým rodičům v těchto situacích překládá, zbylých 5 uvedlo, že nikoliv. Procentuální poměr jsem vyjádřila v následujícím grafu.

Graf č. 23 – Tlumočení rodičům

15. Jaká je obsahová komunikace mezi tebou a tvými rodiči?

Tato otázka zkoumala, zda si slyšící děti rozumí se svými neslyšícími rodiči z hlediska obsahové komunikace. Dotazovaní měli opět na výběr z několika možností, ke kterým jsem zařadila i možnost „nerozumíme si“, ale žádný z respondentů si ji nevybral. Zbylé poměry odpovědí jsem zaznamenala do následující tabulky.

Tabulka č. 17 – Obsahová komunikace

S rodiči si	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rozumíme, občas s problémy	3	23,08%
Rozumíme si bez problémů	10	76,92%

16. V kolika letech jsi začal/a rozumět znakovému jazyku?

Také jsem chtěla zjistit věk dítěte, ve kterém bylo schopné porozumět řeči svých rodičů a komunikovat s nimi na určité úrovni. Většina respondentů na tuto otázku neodpověděla, několik dotázaných uvedlo „hned“ a jeden respondent uvedl přímo věk „7 let“. Pro přehlednost jsem připojila také tabulku.

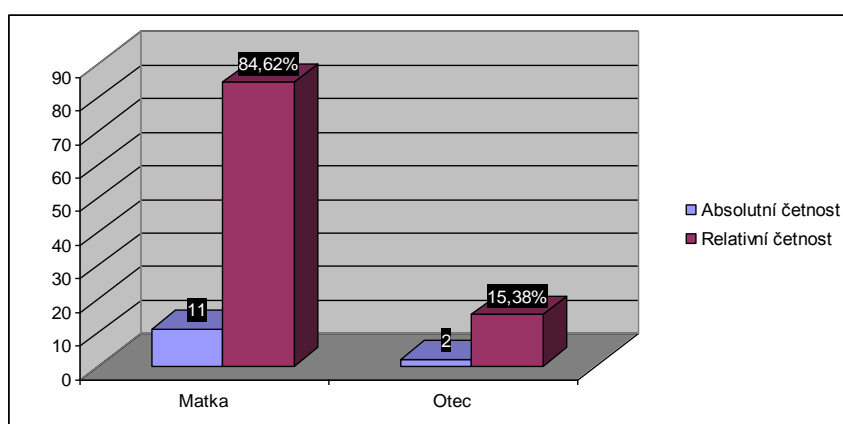
Tabulka č. 18 – Věkové rozmezí při porozumění ZJ

Kdy jsi začal/a rozumět ZJ	Absolutní četnost	Relativní četnost
Hned	5	38,46%
Bez odpovědi	7	53,85%
Jiná odpověď	1	7,69%

17. S kým se ti komunikuje lépe?

Předposlední otázka měla za úkol zjistit, zda slyšící děti preferují jednoho ze svých rodičů z důvodu, že se jim s ním komunikuje lépe než s tím druhým. Výsledek byl jednoznačný, ale podle mého názoru se dal očekávat. Téměř 85% upřednostňuje při komunikaci s rodiči matku, pouze dva respondenti uvedli, že se jim lépe komunikuje s otcem. Dále bylo zjištěno, že oba dotazovaní, kteří zvolili druhou možnost: „otec“, jsou chlapci. Následující graf uvádí procentuální poměr obou odpovědí.

Graf č. 24 – Preference jednoho z rodičů v komunikaci

18. Kterou formu komunikace s rodičem preferuješ na veřejnosti?

Poslední otázku jsem volila z důvodu toho, abych zjistila, zda slyšící děti neslyšících rodičů na veřejnosti slyšících raději volí při komunikaci se svými rodiči odezírání nebo znakování. Jelikož v případě užívání znakového jazyka se mohou potkat s nepochopením ze strany slyšících pro tento způsob komunikace. Avšak znakový jazyk upřednostňuje 11 dotázaných, pouze 2 raději používají odezírání, jak ukazuje také následující graf.

Graf č. 25 – Preference způsobu komunikace na veřejnosti

12 ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Na závěr praktické části mohu říci, že dominantní i parciální cíle se podařilo naplnit. Dotazníkové šetření mi objasnilo, jak probíhá komunikace neslyšících rodičů se slyšícími dětmi, kdy si děti začínají osvojovat znakový jazyk i jakou formu komunikace v různých situacích používají.

Dále jsem se zabývala stanovenými hypotézami. První z nich zněla následovně:

1H: Slyšící děti neslyšících rodičů starších 50-ti let umí komunikovat ve znakovém jazyce lépe než slyšící děti neslyšících rodičů mladších 50-ti let.

Zde jsem porovnávala dvě otázky obsažené v dotazníku pro rodiče. Byly to konkrétně: „Otázka č. 2. Kolik máte let?“ a „Otázka č. 13. Umí Vaše děti bez problémů komunikovat ve znakovém jazyce?“ Pomocí výpočtů podle metody chí-kvadrátu, se **první hypotéza nepotvrdila**. Z toho plyne, že slyšící děti neslyšících rodičů starších 50-ti let neumí komunikovat ve znakovém jazyce lépe než slyšící děti neslyšících rodičů mladších 50-ti let. Pouze tři respondenti starší 50-ti let připustili, že jejich slyšící potomek má problémy při komunikaci ve znakovém jazyce, zbylých šest respondentů potvrdilo, že žádné problémy nemá. Srovnatelné výsledky byly i ve skupině mladších dotazovaných, kde 8 respondentů problémy v komunikaci ve znakovém jazyce u svého dítěte připustilo, zbylých 11 je zamítlo. Podle těchto výsledků mohu soudit, že bezproblémové ovládnutí znakového jazyka se liší v konkrétních případech a věk rodičů na něj nemá vliv, nýbrž jde o míru schopností každého jednotlivce naučit se komunikovat tímto způsobem.

Také druhá hypotéza, kterou jsem si stanovila, nebyla potvrzena. Konkrétně se jednalo o tuto hypotézu:

2H: Odborná péče logopeda má pozitivní vliv na školní úspěchy slyšících dětí neslyšících rodičů v hodinách českého jazyka.

V tomto případě jsem porovnávala otázky obsažené v dotazníku určeném dětem: „Otázka č. 7. Pociťuješ problémy v českém jazyce?“ a „Otázka č. 8. Chodil/a jsi k logopedovi?“ Podle šetření mohu konstatovat, že jak děti, které navštěvovaly logopeda, tak děti, které ho nenavštěvovaly, nepociťovaly problémy ve škole při hodinách českého jazyka. Z celkového počtu 13 dotázaných dětí navštěvovalo šest z nich logopeda a nikdo problémy

v českém jazyce ve škole nepociťoval. Ostatních sedm dětí logopeda nenavštěvovalo a pouze jeden uvedl, že měl ve škole problémy s českým jazykem. Také tato **hypotéza tedy nebyla potvrzena**. Mohlo to být i tím, že jsem nebrala v úvahu i jiné osobnostní rysy jedince a jeho schopnosti a dovednosti, které také mohly školní prospěch ve velké míře ovlivnit.

Také poslední třetí **hypotéza se nepotvrdila**:

3H: Neslyšící rodiče, kteří mají alespoň učební obor, při komunikaci s dětmi používají současně větší množství komunikačních technik než rodiče, kteří dosáhli nižšího stupně vzdělání.

V tomto případě jsem porovnávala opět otázky v dotazníku pro rodiče: „*Jaké je Vaše vzdělání?*“ a „*S dětmi doma komunikujete...*“ Nyní již vím, že způsob komunikace neslyšících rodičů s jejich slyšícími dětmi nesouvisí s tím, jakého stupně vzdělání dosáhli. Zjistila jsem, že rodiče, kteří dosáhli vyššího stupně vzdělání, se snaží se svými dětmi komunikovat orálně, popřípadě navíc i znakovat. Oproti tomu rodiče, kteří mají pouze základní vzdělání, používají hlavně znakový jazyk, který je pro ně jednodušší a v některých případech i orálně komunikují.

ZÁVĚR

Má bakalářská práce se zabývá rozvojem komunikace slyšících dětí neslyšících rodičů. Hlavním cílem práce bylo zjistit způsob komunikace mezi neslyšícími rodiči a jejich slyšícími dětmi a také osvojení si znakového jazyka u těchto dětí.

V teoretické části jsem se zaměřila na život neslyšících a jejich problémy v každodenním životě. Popisovala jsem různé sluchové vady a způsoby komunikace. Také jsem zmínila pokrok v medicíně a technice, který je pro minoritu neslyšících velmi přínosný. Zároveň jsem konfrontovala situaci v České republice s jinými vybranými Evropskými státy a poukázala na skutečnost, že neslyšící velmi málo čtou a zmínila důvody, proč tomu tak je.

Praktickou část tvořil výzkum, který byl proveden metodou dotazníků. Výzkum byl zaměřen jednak na neslyšící osoby, které mají alespoň jedno slyšící dítě a pak také na slyšící děti, které mají alespoň jednoho z rodičů neslyšícího. Otázky v dotaznících se týkaly jazykových schopností slyšících dětí neslyšících rodičů a způsobu komunikace v rodině od dětství až po současný stav.

Podle informací, které jsem v průběhu psaní své bakalářské práce získala, si myslím, že situace v České republice není pro neslyšící vůbec špatná. Pokud mají s čímkoliv problémy, mohou se obrátit na některou z řad organizací, které jsou zde od toho, aby jim nabídly pomoc. V tomto ohledu je tedy vše v pořádku. Problém je podle mého názoru hlavně v tom, že neslyšící jsou díky svému postižení až v přílišné izolaci od slyšících. Navrhovala bych tedy podpořit již stávající projekty propojující oba tyto světy, jako jsou např. kavárny, kde osoby s poruchou sluchu pracují a které mohou navštěvovat i slyšící lidé. Také bych doporučovala zpřístupnit veřejnosti ve větší míře kurzy znakového jazyka, jelikož z vlastní zkušenosti vím, jak jsou osoby se sluchovým postižením potěšeny, když o ně jeví slyšící zájem a chtějí si s nimi povídat. Takových příležitostí totiž není mnoho.

Zpracovávání bakalářské práce mě velmi obohatilo o nové zkušenosti a poznatky z oblasti komunikace slyšících dětí vyrůstajících v neslyšící rodině. A věřím, že má práce bude přínosná i pro ostatní, kteří by si chtěli v této problematice rozšířit povědomí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BYTEŠNÍKOVÁ, I., R. HORÁKOVÁ a J. KLENKOVÁ. *Logopedie a surdopedie: Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN: 978-80-7315-136-2.
- [2] ČERVENKOVÁ, Anna. *Co a jak číst se sluchově postiženým dítětem*. Praha: FRPSP, 1999.
- [3] DAŇOVÁ, Martina. *Metodika úpravy textů. Pro znevýhodněné čtenáře*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2389-1.
- [4] HRONOVÁ, Anna a Jitka MOJTEZÍKOVÁ. *Raná komunikace mezi matkou a dítětem. Neslyšící matka se svým sluchově postiženým dítětem. Slyšící matka se svým slyšícím dítětem*. Praha: FRPSP, 2002.
- [5] HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu, 1.díl*. Praha: FRPSP, Septima, 1997. ISBN 80-7216-006-0.
- [6] HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu: 2.díl*. Praha: FRPSP, Septima, 1998. ISBN 80-7216-075-3.
- [7] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [8] JANOTOVÁ, Naděžda a Karla SVOBODOVÁ. *Integrace sluchově postiženého dítěte v mateřské a základní škole*. Praha: Septima, 1998. ISBN 80-7216-050-8.
- [9] KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina: Kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků, 2008. ISBN 978-80-87153-94-9.
- [10] KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0329-2.
- [11] KVĚTOŇOVÁ, Lea. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-141-6.
- [12] LINDHART, Jiří. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2007. ISBN 80-7382-006-4.
- [13] MACUROVÁ, Alena, Andrea HUDÁKOVÁ a Markéta OTHOVÁ. *Rozumíme česky: Učebnice pro neslyšící*. Praha: Divus, 2003. ISBN 80-86792-14-5.

- [14] PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0607-9.
- [15] ROUČKOVÁ, Jarmila. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením: Praktické návody a důležité informace*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-158-1.
- [16] RŮŽIČKOVÁ, Marie. *Učíme se českou znakovou řeč: Společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče*. 2. vydání. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-126-1.
- [17] RŮŽIČKOVÁ, Marie. *Znakování pro každý den: Základní konverzace v českém znakovém jazyce*. Praha: Septima, 2001. ISBN 80-7216-160-1.
- [18] STRNADOVÁ, Věra. *Jak se úspěšně vyrovnávat se ztrátou sluchu: Náhlá ztráta sluchu*. Praha: Asnep, 2001. ISBN 80-903035-2-8.
- [19] ŠVINGALOVÁ, Dna, Václava TOMICKÁ a Ilona PEŠATOVÁ. *Kapitoly ze speciální pedagogiky ve vztahu k sociální práci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-775-6.
- [20] VANĚČKOVÁ, Vlasta. *Příprava na čtení sluchově postižených dětí v předškolním věku*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-85801-82-5.
- [21] VANĚČKOVÁ, Vlasta. *Výchova řeči sluchově postižených dětí v předškolním věku*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-85801-83-3.
- [22] VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní školní (speciální) pedagogika: Základy, teorie, praxe*. 2. Brno: MSD, 2004. ISBN 80-86633-22-5. Dostupné z: www.equalcr.cz/files/clanky/908/kniha1.pdf

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [23] MEYER, Annette a Britta SCHWANBERG. Gehörlos - Leben in der Stille. *Planet-wissen* [online]. 04.05.2010, 04.05.2010 [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: http://www.planet-wissen.de/alltag_gesundheit/behinderungen/ gehoerlos/index.jsp
- [24] KRATOCHVÍLOVÁ, Kristina. Neslyšící v Německu. *Ruce.cz* [online]. 09.10.2007, 09.10.2007, 31/01/2008 [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/299-neslysici-v-nemecku>
- [25] PRIBANIKJ, Ljubica. ПРИДОБИВКИТЕ ОД РАНО ИЗЛОЖУВАЊЕ НА ЗНАКОВНИОТ ЈАЗИК. Загреб, 26.9. 2008. UDK: 376.33:159.925.8-053.2. Универзитет во Загреб, Хрватска. Dostupné z: http://jser.fzf.ukim.edu.mk/index.php?option=com_content&view=article&catid=63%3A2009-3-4&id=884%3Athe-benefit-of-early-exposure-to-sign-language-abstract&Itemid=54
- [26] *Во маркетите на „Скопски пазар“ се применува гестикулотивниот говор: Продавачите со гестикации ги услужуваат лицата со оштетен слух* [online]. Скопје, 13.01.2008, 13.01.2008 [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://www.utrinski.com.mk/?ItemID=A562F9B4D428C744AC106051E5979796>
- [27] НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ИЗЕДНАЧУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА. In: [online]. [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/FINALNA%20Revidirana%20Nacionalna%20Strategija.pdf>
- [28] MEYER, Annette a Britta SCHWANBERG. Gehörlos - Leben in der Stille. *Planet-wissen* [online]. 04.05.2010, 04.05.2010 [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: http://www.planet-wissen.de/alltag_gesundheit/behinderungen/ gehoerlos/index.jsp
- [29] MÁŠILKO, Lukáš. Čím je středisko Teiresiás. In: *Teiresiás: Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky* [online]. 18.4.2007 [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: <http://www.teiresias.muni.cz/?chapter=2-2>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Stav sluchu

Tabulka č. 2 – Základní škola

Tabulka č. 3 – Nejvyšší dosažené vzdělání

Tabulka č. 4 – Komunikace s partnerem

Tabulka č. 5 – Porozumění dětí ZJ

Tabulka č. 6 – Schopnost komunikace dětí ve znakovém jazyce

Tabulka č. 7 – Mluví někdo s Vašimi dětmi?

Tabulka č. 8 – Děti a akce neslyšících

Tabulka č. 9 – Pomoc do školy

Tabulka č. 10 – Stav sluchu rodičů

Tabulka č. 11 – Vzájemná komunikace rodičů s dětmi

Tabulka č. 12 – Využití služeb tlumočnicků

Tabulka č. 13 – Stav sluchu rodičů

Tabulka č. 14 – Stav sluchu prarodičů

Tabulka č. 15 – Logoped

Tabulka č. 16 – Komunikace s ostatními neslyšícími

Tabulka č. 17 – Obsahová komunikace

Tabulka č. 18 – Věkové rozmezí při porozumění ZJ

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Pohlaví

Graf č. 2 – Věkové rozdíly neslyšících rodičů

Graf č. 3 – Využití kompenzačních pomůcek

Graf č. 4 – Partner/partnerka

Graf č. 5 – Počet dětí

Graf č. 6 – Zjištění sluchu dětí

Graf č. 7 – Komunikace s dětmi

Graf č. 8 – Způsob vzájemné komunikace dětí v přítomnosti rodičů

Graf č. 9 – Způsob vzájemné komunikace dětí v nepřítomnosti rodičů

Graf č. 10 – Kdo mluví s Vašimi dětmi?

Graf č. 11 – Děti tlumočníci

Graf č. 12 – Zkušenosti s okolím při komunikaci ve znakovém jazyce

Graf č. 13 - Přátelé

Graf č. 14 – Děti přátel

Graf č. 15 – Způsob komunikace v dětství

Graf č. 16 – Komunikace se školou dětí

Graf č. 17 – Pohlaví

Graf č. 18 – Věkové rozmezí respondentů

Graf č. 19 – Komunikace v dětství

Graf č. 20 - Výchova

Graf č. 21 – Problémy s českým jazykem ve škole

Graf č. 22 – Akce neslyšících

Graf č. 23 – Tlumočení rodičům

Graf č. 24 – Preference jednoho z rodičů v komunikaci

Graf č. 25 – Preference způsobu komunikace na veřejnosti

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče

Příloha č. 2 – Dotazník pro děti

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dobrý den,

jmenuji se Alena Vymazalová a jsem studentka 3.ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Studuji obor Sociální pedagogika a píšu práci na téma: Komunikace neslyšících rodičů se slyšícími dětmi. Moc Vás prosím o vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní a nezabere Vám moc času. **Pouze křížkujte odpovědi.** Předem Vám velmi děkuji za spolupráci.

1. Jste:

- žena muž

2. Kolik máte let?

- 18-30 31-40 41-50 51 a více

3. Jaký je Váš stav sluchu?

- neslyšící nedoslýchaví ohluchlí

4. Jaké používáte pomůcky ke kompenzaci postižení sluchu?

- žádné sluchadlo kochleární implantát

5. Chodili jste na:

- ZŠ pro slyšící ZŠ pro sluchově postižené
 jinou ZŠ (napíšte jakou).....

6. Jaké je Vaše vzdělání?

- základní vyučen/a SŠ s maturitou vysoká škola

7. Máte partnera/ partnerku?

- ano ne

8. S Vaším partnerem komunikujete:

- znakováním mluvením odezíráte

9. Kolik máte dětí?

- 1 2 3 více

10. Kdy jste zjistili, že Vaše děti slyší?

- hned po narození doma po vyšetření u doktora

11. S dětmi doma komunikujete:

- znakováním mluvením znakováním i mluvením

12. V kolika letech začaly Vaše děti rozumět znakovému jazyku (napište věk)?

.....

13. Umí Vaše dítě bez problémů komunikovat ve znakovém jazyce?

- ano ne

14. Jak Vaše děti komunikují mezi sebou, když jste přítomni?

- mluví znakují mluví i znakují

15. Jak Vaše děti komunikují mezi sebou, když nejste přítomni?

- mluví znakují mluví i znakují

16. Mluví někdo s Vašimi dětmi?

- ano ne

17. Kdo z Vašeho okolí na děti mluví?

- my sami babička, děda kamarádi spolužáci

18. Chodíte s dětmi mezi neslyšící (kluby, akce neslyšících)?

- ano ne někdy

19. Využíváte své děti jako tlumočníky?

- ano ne

20. Máte špatné zkušenosti s okolím, když na děti znakujete?

- ano (uveďte prosím jaké)

.....

- ne

21. Vyhledali jste nějakou pomoc k zvládnání přípravy do školy?

ano (napište prosím kvůli kterým předmětům)

.....

ne

22. Více Vašich přátel je:

slyšících

neslyšících

ohluchlých

23. Mají Vaši přátelé také slyšící děti?

ano

ne

24. Vaši rodiče:

slyší

neslyší

jeden slyší a jeden neslyší

25. Rodiče na Vás v dětství:

mluvili

znakovali

obojí

26. Jaká je komunikace mezi Vámi a Vašimi dětmi ?

nerozumíme si

rozumíme si, občas s problémy

rozumíme si bez problémů

27. Jak komunikujete se školou Vašich dětí?

e-mailem

sms, fax

osobně s tlumočником

osobně bez tlumočnicka

28. Využíváte služeb tlumočnicků?

ano

ne

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO DĚTI

Ahoj,

jmenuji se Alena Vymazalová a jsem studentka 3.ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Studuji obor Sociální pedagogika a píšu práci na téma: Komunikace neslyšících rodičů se slyšícími dětmi. Moc Tě prosím o vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní a nezabere Ti moc času. **Pouze křížkuj odpovědi.** Předem Ti velmi děkuji za spolupráci.

1. Jsi:

- holka kluk

2. Kolik máš let?

- 6-10 11-15 15-20 více (napiš věk)

3.Rodiče:

- slyší neslyší jeden slyší a jeden neslyší

4. Prarodiče:

- slyší neslyší jeden slyší a jeden neslyší

5. Odmalička s rodiči:

- znakuju mluvím mluvím i znakuji

6. Vychovávali mě:

- rodiče prarodiče rodiče i prarodiče

7. Pociťuješ problémy ve škole v českém jazyce?

- ano ne

8. Chodil/a jsi k logopedovi?

- ano ne

9. Chodíš s rodiči na akce neslyšících?

- ano ne někdy

10. Jak komunikuješ s ostatními, kteří neslyší?

- znakuju odezírám obojí

11. Máš sourozence?

ano ne

12. Sourozenci:

slyší neslyší slyší i neslyší

13. Znáš i jiné děti, kteří mají neslyšící rodiče?

ano ne

14. Překládáš někdy rodičům, když potřebují (u doktora...)?

ano ne někdy

15. Jaká je obsahová komunikace mezi tebou a tvými rodiči ?

nerozumíme si rozumíme si, občas s problémy rozumíme si bez problémů

16. V kolika letech jsi začal/a rozumět znakovému jazyku (napíš věk)?

.....

17. Lépe se ti komunikuje s:

matkou otcem

18. Kterou formu komunikace s rodičem upřednostňuješ na veřejnosti?

znakový jazyk odezírání